

Nr 328.

Av herr **von Heland**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Det är självfallet synnerligen svårt för en enskild riksdagsman att samla ihop utförligt och sakligt riktigt material för att grundligt belysa alla de faktorer, som inverka på jordbruksfrågan.

Då jordbruksnäringen dock tyvärr alltjämt icke erhållit ett på lång sikt utformat skäligt stöd av statsmakterna, torde det med hänsyn till den i vissa fall för jordbrukarna irriterande diskussionen i jordbruksfrågan vara förklarligt, att undertecknad motionär ingående och med omfattande insamlat material försöker att framhålla, hur en jordbrukarnas talesman kan se på frågan.

Vid bedömande av statsmakternas stödåtgärder för jordbruksnäringen torde man kunna pröva åtgärdernas berättigande ur fyra synpunkter:

- I. Folkförflyttningen från jordbruket.
- II. Nyttan för landet att äga en stor och välbärgad jordbruksbefolkning.
- III. Landets självförsörjning på livsmedel.
- IV. Skäligheten av stödåtgärderna.

I. Folkförflyttningen från jordbruket.

Jordbrukets befolkning har sedan långt tillbaka i tiden minskats genom inflyttning till städerna och övergång till andra yrken, framför allt till industrien.

År 1880 uppgick vårt lands befolkning till något mera än 4.5 miljoner. År 1935 hade denna siffra stigit till 6.25 miljoner. Uppdelas befolkningen för dessa och några av de mellanliggande åren på nedanstående grupper, framkomma följande procenttal.

(Professor Nils Hansson, Landtmannen Svenskt Land 1938.)

Landets befolkning uppdelad i yrkesgrupper.

År	Lantbruk, fiske och skogsskötsel	Industri	Handel och sambärfärd	Almän tjänst och fria yrken
1880	67.9	17.4	7.3	7.4
1900	55.1	27.8	10.4	6.7
1910	44.0	35.0	15.2	5.8
1930	39.4	35.7	18.2	6.7
1936	37.7	36.3	19.0	7.0.

År 1880 hade alltså mera än två tredjedelar, 67.9 procent, av landets befolkning sin utkomst av lantbruk, skogsskötsel och fiske. År 1936 hade samma siffra sjunkit till 37.7 procent. Den förstnämnda siffran motsvarar något över 3.1 miljoner människor, den sistnämnda knappa 2.4 miljoner.

Jordbrukets arbetskraft har alltså under dessa 56 år nedgått med omkring 700,000 individer, en siffra, vars storlek visar att jordbruket fått bära icke blott hela nedgången i landets födelsetal, utan dessutom en ganska betydlig överflyttning till andra yrken.

Man kan konstatera lantbrukets beundransvärda anpassningsförmåga under tiden efter år 1880. Man har på ett utomordentligt sätt motverkat den fortgående utflyttningen från landsbygden genom förändrade lantbruksmetoder, och trots den minskade mänskliga arbetskraften har man i högst väsentlig grad höjt såväl lantbrukets totala avkastning som skörden per arealenhet. Detta framgår av nedanstående sammanställning.

Lantbrukets yrkesgrupp och avkastning under perioden 1880—1936.

	Lantbrukets yrkesgrupp i miljoner	Skördeenheter	
		Summa milj.	Per hektar
1881—1885	3.10	5,373	1,469
1901—1905	2.83	6,118	1,515
1921—1925	2.60	7,782	2,068
1931—1935	2.42	8,858	2,158
1936	2.36	8,798	2,123
Resultat	—0.74	+ 3,425	+ 654
	—24 %	+ 64 %	+ 45%.

Behovet av arbetskraft i lantbruket har alltså tidigare kunnat begränsas främst genom tekniska framsteg, varigenom en stor del av det tyngre arbetet nu utföres med hjälp av dragare och motorer samt genom effektiva arbetsredskap och arbetsmetoder.

Det har dock hitintills förnämligast varit det större och medelstora lantbruket, som i full utsträckning kunnat tillgodogöra sig dessa framsteg. Främst ha de kommit till användning vid det egentliga storbruket med en åkerareal av över 50 hektar, i mindre utsträckning vid de större bondgårdarna med mellan 20 och 50 hektar, men endast i helt ringa utsträckning vid de mindre bondgårdarna med högst 20 hektar och vid det egentliga småbruket med mindre än 10 hektar åker. Vad detta betyder för vårt land framgår av nedanstående uppgifter om lantbrukets uppdelning på dessa storleksgrupper.

	Antal bruk- ningsdelar %	Brukad areal %
Småbruk under 10 har	77.9	34.6
Mindre bondgårdar 10—20 har	13.9	22.9
Större bondgårdar 20—50 har	6.5	22.6
Storbruk över 50 har	1.7	20.0
Summa	100.0	100.0.

Under de senaste två åren har emellertid landsbygdens avfolkning tagit en oroande vändning. I stora delar av landet har man synnerligen stora svårigheter att skaffa den för jordbrukets bedrivande behövlige arbetskraften, och särskilt inger bristen på kvinnlig arbetskraft stora bekymmer.

Det pågår alltså en starkare utflyttning av kvinnor än män från landsbygden. Medan hela landet på 1,000 män har 1,021 kvinnor, så stiger motsvarande antal i Stockholm till 1,257, under det att detsamma i rikets tre nordligaste län, där inga större städer finnas, nedgår till 940. I de av rikets landsbygdskommuner, där mera än 75 procent av befolkningen sysslar med jordbruk och dess binärningar, finns det i åldersgrupperna 15—50 år endast 875 kvinnor per 1,000 män.

I vårt land ha vi alltså ännu kunnat hålla produktionen uppe, men de fallande födelsetalen och överflyttningen från landsbygden till industrien och städerna ha fört oss till en gräns, där den nuvarande lantushållningen är hotad. Den tid kan komma, då vi, liksom de engelska lantbrukarna tidigare, tvingas att övergå från vår nuvarande intensiva lantushållning till en mera extensiv, som kan nöja sig med en betydligt mindre tillgång på mänsklig arbetskraft. Men därmed följer också, att den inhemska livsmedelsproduktionen avtager, att vi måste öka importen och att jordbruksvärdena nedgå.

Eller också kunna vi, liksom Frankrike, importera den felande arbetskraften utifrån. Redan arbeta ett ganska betydligt antal finska män och kvinnor, de senare främst från Åland, hos oss. Det torde också vara möjligt att få en del dylik arbetskraft från andra Östersjöstater och kanske även från andra länder. Det torde dock vara mycket tveklaktigt, om det är lämpligt att Sverige på så sätt skulle bliva ett slags utvandringsland för främmande folk.

Det nuvarande läget är allvarligt och borde försätta varje ansvarskännande person i grundlig eftertanke. En mindre utflyttning av manlig arbetskraft från jordbruket kunde kanske ytterligare utan vådliga följder för produktionen äga rum, men härför erfordras en grundlig rationalisering inom småbruket.

Det finns tyvärr många småbrukare med jordbruk, som ha isolerat läge, dålig jord, olämpliga ägofigurer och framför allt för liten areal och för små arbetsförtjänster utanför det egna jordbruket. Dessa småbrukare kunna aldrig, hur statsmakterna än för småbrukets skull snedvrida jordbruksstödet, påräkna att genom jordbruksarbete erhålla en sådan levnadsstandard, som inom andra näringar anses vara minimifordran.

För sådana småbrukare finnas tre vägar: avflyttning från gården, en mycket låg levnadsstandard eller utökning av arealen.

Att för en lång framtid påtvinga en talrik småbrukaregrupp en lägre levnadsstandard än andra befolkningsgrupper kan icke vara socialt försvarligt i vårt land, där man i andra sociala avseenden är så högtstående. Att i större omfattning tillåta att avflyttningen från jordbruket går så långt, att gårdar lämnas öde, vilket i alltför många fall tyvärr redan skett, kan även med bortseende från kapitalförstöringen ej heller vara en sund väg i ett land som vårt.

Staten måste här gripa in för skapandet av bärkraftiga jordbruk. En försiktigt utformad expropriationslagstiftning för detta syftes vinnande synes ofrånkomlig, och statens medverkan för inlösning och hopslagning av småbruk borde snarast effektueras. Bestämda direktiv för de av statsmakterna

dirigerade egnahems- och arbetarsmåbruksrörelserna borde lämnas för att stoppa tillkomsten av nya brukare, som i snar framtid komma i samma bedrövliga läge som många småbrukare redan befinna sig i.

Genom rationalisering inom småbrukarörelsen torde sålunda en viss folkutflyttning från landsbygden vara möjlig, men för övrigt torde man kunna våga påstå, att den nuvarande starka folkströmningen från landsbygden är i högsta grad betänklig.

II. Nyttan för landet att äga en stor och välbärgad landsbygdsbefolkning.

Det är självfallet omöjligt att göra några säkra förutsägelser om jordbruksbefolkningens framtida utveckling. Av vissa beräkningar, som utförts av docent A. Johansson och aktuarie G. Hävermark och som refererats i en bilaga till Befolkningskommissionens betänkande i näringsfrågan, framgår, att jordbruksbefolkningens totala storlek icke kan undgå att minskas i framtiden annat än under förutsättning, att fruktsamheten stegras och samtidigt ingen eller endast ringa utflyttning från jordbruket sker. Om fruktsamheten håller sig »vid reproduktionsgränsen», alltså vid den nivå, som erfordras för att hålla en befolkning på lång sikt stationär, och flyttningsförlusten antages uppgå till 30,000 män och 50,000 kvinnor per femårsperiod, vilket är något mindre än den faktiska utflyttningen under perioden 1925—1935, skulle jordbruksbefolkningen år 1975 ha sjunkit till 837,000 män och 630,000 kvinnor, d. v. s. sammanlagt 1,467,000 personer. Räknar man med sjunkande fruktsamhet, får man en ännu kraftigare minskning av jordbruksbefolkningen.

Härmed har givetvis icke påståtts, att utvecklingen faktiskt kommer att ske på det sätt, som de ovan anförda beräkningarna ge vid handen, utan blott att, om inga stora förändringar i näringslivets struktur eller i andra på befolkningsutvecklingen inverkan omständigheter inträffa, vi ha att räkna med en stark minskning av jordbruksbefolkningen.

Då emellertid en sådan utveckling synes medföra stora risker såväl för själva jordbruksnäringen som för hela samhällsekonomin, förefaller det uppenbart, att statsmakterna icke kunna inskränka sig till att med korslagda armar åse densamma.

Om jordbruksbefolkningen minskar, kommer även dess egen konsumtion av livsmedel att sjunka och saluöverskottet alltså att ökas. I samma mån som jordbrukets andel i landets totala folkmängd minskas, bli därför avsättningssvårigheterna större.

Även på grund härav medför alltså ur jordbruksnäringens egen synpunkt tillbakagången i jordbruksbefolkningens numerär stora vådor. Också ur samhällsintressets synpunkt ter sig emellertid en minskad jordbruksbefolkning såsom icke önskvärd. Det torde vara välbekant, att vi för närvarande ha en stark tendens till avfolkning i Sverige. Fruktsamheten ligger långt un-

der reproduktionsgränsen. Det skulle krävas en stegring av fruktsamheten med c:a 40 % för att hålla befolkningen på lång sikt stationär. Ända till världskriget var nativiteten i regel lägre hos jordbruksbefolkningen än hos stadsbefolkningen. Sedan har emellertid en omkastning ägt rum i detta hänseende. År 1930 var nativiteten i jordbrukskommuner 17.39 ‰, i »blandade kommuner» 16.56 ‰, i övriga kommuner (motsvarande närmast industrikommuner på landsbygden) 15.92 ‰ samt i städer 12.43 ‰. (Siffrorna äro hämtade ur en i Befolkningskommissionens betänkande i näringsfrågan refererad undersökning, vilken företagits av Stockholms Högskolas socialvetenskapliga institut.)

Skillnaden i fråga om fruktsamhet mellan dessa olika typer av kommuner är i själva verket mycket större, ty städer och industrikommuner ha en ur nativitetssynpunkt mycket mera gynnsam åldersfördelning än jordbrukskommunerna. Enligt 1930 års folkräkning var antalet kvinnor i åldern 15—50 år inom jordbruksbefolkningen blott 46.48 % av hela antalet kvinnor inom denna befolkning, medan motsvarande siffra för industri- och hantverksbefolkningen var 52.74 % och för befolkningen i omsättningsyrkena 59.96 % samt för gruppen »allmän tjänst och fria yrken» 61.91 %. Trots undertaligheten hos mängden kvinnor i den fruktsamma åldern inom jordbruksbefolkningen hade jordbrukskommunerna högre nativitet än andra kommuntyper, vilket visar att fruktsamheten är avsevärt större hos jordbruksbefolkningen än hos andra näringsgrupper.

Om stads- och industriebefolkningen i framtiden kommer att tillväxa ytterligare på jordbruksbefolkningens bekostnad, så måste detta medföra att det redan nu mycket låga fruktsamhetstalet för hela riket kommer att ytterligare sjunka. Skillnaden i fråga om levnadsförhållanden och livsinställning mellan å ena sidan jordbruksbefolkningen och å andra sidan stads- och industriebefolkningen synes medföra att en överflyttning i stor skala av speciellt kvinnor från jordbrukskommuner till stads- och industrikommuner leder till en skärpning av den tendens till frivillig, partiell eller total sterilitet, som föreligger i nutiden.

Födelseöverskottet var år 1930 i jordbrukskommunerna 4.70 ‰, i »blandade kommuner» 5.49 ‰, i »övriga kommuner» 5.04 ‰ samt i städer blott 1.28 ‰. Det kan måhända synas egendomligt, att födelseöverskottet var lägre i jordbrukskommuner än i blandade kommuner och övriga kommuner, men förklaringen ligger nära till hands. Vid en undersökning av åldersfördelningen inom olika näringsgrupper finner man nämligen, att inom jordbruksbefolkningen voro 14.91 % av männen och 16.40 % av kvinnorna mer än 60 år gamla. För industriebefolkningen voro motsvarande siffror 9.69 % och 12.55 %, för omsättningsyrkena 8.79 % och 11.13 % och för »allmän tjänst och fria yrken» 12.34 % och 13.39 %. Inom jordbruksbefolkningen äro alltså de högre åldrarna starkt övertaliga, och eftersom äldre personer äro utsatta för en betydligt större dödsrisk än yngre, blir dödligheten självfallet något större inom denna än inom övriga näringsgrupper. En jämförelse av födelseöverskottets storlek inom olika kommuntyper jävar således icke påståendet, att jord-

bruksbefolkningen är den näringsgrupp, som ger det relativt största bidraget till folkets reproduktion. Den abnorma åldersfördelning, som kännetecknar jordbruksbefolkningen för närvarande och som är en direkt följd av utflyttningen från jordbruket, medför också att försörjningsbördan inom denna del av folket blir större än inom andra folkgrupper. Tillvaron av ett relativt stort antal barn och samtidigt ett antal åldringar, som redan nu är ganska stort och i framtiden blir ännu större, lägger en börda på den tämligen fåtaliga produktiva generationen.

En fortsatt utflyttning av stor omfattning skärper denna svårighet och motverkar, som redan påpekats, alla strävanden att hejda hela landets avfolkning. Folkminskning betyder en hopkrympning av jordbrukets avsättningsmarknad inom landet. Om minskningen av hemmamarknaden, såsom troligt är, icke kan kompenseras genom en utvidgning av exportmarknaden, uppkommer en inkomstminskning för jordbruksbefolkningen. Dennas efterfrågan på industrivaror m. m. kan då också minskas. Expansionen inom industri och handel motverkas härigenom. I ett samhälle med sjunkande befolkning och krympande folkhushåll har man att räkna med en ständigt fortgående förskjutning av produktionens inriktning, som medför bortfall av köpkraft inom de näringsgrenar, som icke kunna utveckla sig i samma takt som de andra på grund av efterfrågans ändrade inriktning. Efterfrågan på livsmedel kan icke ökas i samma grad som efterfrågan på mera lyxbetonade varor. Den köpkraftsminskning, som då uppkommer hos jordbruksbefolkningen, motverkar emellertid expansionen i de näringsgrenar, som i och för sig borde ha goda utvecklingsmöjligheter även i ett land med sjunkande befolkning. Den stegring av levnadsstandarden, som man nog i regel räknat med som en naturlig följd av en folkminskning, kan då helt eller delvis utebli. Jordbruket kan med andra ord tänkas fungera som en ständigt verksam depressionshärd, som skärper industrikriserna och motverkar industriellt uppsving och därmed försvagar den ekonomiska långtidsutvecklingen. I den mån ett upprätthållande av jordbruksbefolkningens numerär kan förhindra, att jordbruket kommer att få sig en sådan roll tilldelad, bör det vara en fördel såväl för detta självt som för hela samhällsekonomien.

Även för den ekonomiska utvecklingen på kort sikt är tillvaron av en relativt köpkraftig och icke alltför fåtalig jordbruksbefolkning en betydelsefull faktor. Konjunkturväxlingarna äro som bekant väsentligen en industriell företeelse. Det är först under industrialismens tidevarv, som näringslivets utveckling kännetecknats av en tämligen regelbunden, rytmisk variation. Den egentliga drivkraften i dessa växlingar är förändringarna i industriens tillverkning av s. k. kapitalvaror. Jordbruksproduktionen samt den industriella tillverkningen av konsumtionsvaror ha en mera sekundär betydelse för konjunkturförloppet. Men jordbruket är dock ingalunda betydelselöst i detta sammanhang. En jordbruksdepression verkar skärpande och förlängande på en samtidigt pågående industriell depression och hindrar ett nytt uppsving. En talrik och köpstark jordbruksbefolkning verkar däremot som en »stöt-

dämpare» under en industridepression, begränsar dennas verkningar och gör det lättare för folkhushållet att klara sig igenom lågkonjunkturen utan alltför stora besvärigheter.

Särskilt under den senaste krisen kunde man iakttaga, att de länder, som hade ett tämligen anseeligt, väsentligen på produktion för hemmamarknaden inriktat jordbruk, i regel klarade sig mera helskinnade genom krisen än de länder, som hade en mycket hög industrialiseringsgrad eller vilkas jordbruk var starkt beroende av möjligheten att exportera sina produkter. Ju mera industrialiserat ett folkhushåll är och ju mera dess jordbruk är beroende av världsmarknaden, desto mer labil blir näringslivets struktur och mera förhärjande bli kriserna. Det torde också vara allmänt erkänt, att strävan- det att genom prisreglerande ingrepp förbättra jordbruksbefolkningens köp- kraft varit, om icke den allra betydelsefullaste, så dock en av de viktigaste förutsättningarna för det industriella uppsving, som skett i Sverige under de senaste fyra åren.

Även ur arbetsmarknadssynpunkt finns det starka skäl, som tala för att man bör hindra en alltför stark utflyttning från jordbruket. Liksom kon- junkturväxlingarna äro ett väsentligen industriellt fenomen är även arbets- löshetsproblemet i dess moderna form en företeelse, som sammanhänger med industrialiseringen. På den tiden, då jordbruket var den dominerande nä- ringen, existerade icke ofrivillig arbetslöshet som en massföreteelse. Jord- bruket kunde i allmänhet absorbera den arbetskraft som utbjöds och stötte icke från sig arbetskraft. Utflyttningen från jordbruket berodde icke på att jordbruket stötte ifrån sig arbetskraft, utan på att industrien drog till sig denna. Under industrialiseringsprocessen tjänstgjorde jordbruket som den stora arbetskraftsreservoaren, som levererade den arbetskraft, som industrien behövde under sina uppsvingsperioder och som i viss utsträckning, åtminstone under tiden före världskriget, kunde ta emot den arbetskraft, som industrien stötte ifrån sig under depressionerna. Tillvaron av jordbruket som regulator för arbetsmarknaden var i själva verket en förutsättning för industrialiseringens något så när friktionsfria fortgång.

Jordbrukets produktion är icke på långt när underkastad så stora föränd- ringar som industriproduktionen. Den plägar upprätthållas i oförändrad eller t. o. m. växande omfattning även under depressionstiden. Anpassningen mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft är också vida mera smidig på jordbrukets arbetsmarknad än på den industriella. Ju längre industrialise- ringen fortskrider och ju mindre jordbruksbefolkningen blir i förhållande till totalbefolkningen, desto mera stel och mindre anpassningsduglig blir ar- betsmarknadens struktur. Arbetslöshetsproblemet blir då allt allvarligare. Erfarenheten visar också, att i de länder, som nått längst i fråga om indu- striell utveckling, arbetslösheten har blivit ett socialt ont, som man är ur stånd att bemästra.

Jordbruket har också ett annat företräde, nämligen att det i högre grad än andra näringar kan använda sådan arbetskraft, som på grund av ålder eller andra anledningar icke är fullgod. Den högt uppdrivna arbetstakten i

den moderna industrien medför att den åldersgräns, vid vilken arbetarna upphöra att vara användbara, förskjutes nedåt. Inom jordbruket är arbetet av mera mångskiftande beskaffenhet än inom den högt rationaliserade, på standardiserad massproduktion inriktade industrien, vilket möjliggör användning i viss utsträckning även av sekunda arbetskraft.

De ovanstående reflexionerna innebära självfallet icke något förnekande av att industrialiseringen varit oundviklig och önskvärd och att den bidragit till förbättring av folkets levnadsstandard. Denna förbättring har emellertid även medfört sociala olägenheter, som kunna avsevärt förstoras, om utflyttningen från jordbruket skulle taga sådana dimensioner i framtiden, att jordbruket icke längre kan tjänstgöra som en utjämnande och stabiliserande faktor för den ekonomiska utvecklingen. Ingripanden från statsmakternas sida i syfte att skapa en viss balans mellan jordbruk och andra näringar kunna därför anses tjäna det ekonomiska framåtskridandets lugna fortgång.

III. Landets självförsörjning på livsmedel.

Det har på senaste tid ingående diskuterats, huruvida överproduktion på jordbruksområdet föreligger eller ej. Det torde vara av betydelse även i detta sammanhang att något belysa arten av denna antagna »överproduktion». Först dock några synpunkter på själva begreppet.

Om man studerar vårt lands produktionsmöjligheter på jordbruksområdet synes det mig självklart, att man måste utgå från den livsmedelsförbrukning, som befolkningen i landet har *i sin helhet*. Att — som ofta sker i den pågående diskussionen — först taga undan konsumtionen av någon viktig importvara och därefter genomföra kalkylerna rörande jordbrukets förmåga att täcka ett med en dylik importvara minskat behov torde innebära en snedvridning av problemet, som skaffar ett falskt underlag för bedömande av vårt jordbruks verkliga situation.

Ytterligare en omständighet må i detta sammanhang anföras. Om man vill inrikta landets jordbruk med hänsyn till önskad produktionsvolym, kan man utgå från de kvantiteter, som erhållas vid normal skörd, men man kan också basera sina beräkningar på t. ex. toppskörd och fastslå, att produktionsvolymen vid maximiskörd icke bör vara större, än att den nått och jämnt räcker att täcka behovet. Det torde vara sistnämnda uppfattning, som föresvävat dem, som hävda att en överproduktion av livsmedel numera föreligger. Men man måste ihågkomma, att med en dylik utgångspunkt dömer man svenska jordbruket att normalt vara otillräckligt för våra egna behov.

Produktionsvolymen måste emellertid i stället betraktas såsom ett genomsnitt för en längre tidsperiod innehållande såväl goda som dåliga år. Det är dylika medelvärden, som böra läggas till grund för kalkylerna och ingenting annat. Erforderliga åtgärder komma med dessa utgångspunkter att med en viss grad av sannolikhet anpassa sig efter inträdande behov. Grundar man

däremot sitt ingripande på förutsättningen, att en maximalavkastning skall erhållas, kan man råka komma alldeles fel — nämligen om denna maximalavkastning uteblir.

Man bör sålunda för det första utvidga överproduktions- eller självförsörjningsbegreppet, så att däri inbegripes även hemmaproduktion av alla för slutprodukternas framställande erforderliga råvaror och förnödenheter. Till sistnämnda kategorier böra då räknas icke bara konstgödsel, kreatursfoder och liknande varor, utan även flytande bränslen, traktorer, jordbruksmaskiner och redskap m. m. Söker man analysera vår självförsörjning från en dylik utgångspunkt — och denna synes såväl ur fredssynpunkt som ur krigssynpunkt med blockadhotets allvar såsom bakgrund vara den enda riktiga — kommer man till helt andra resultat beträffande den föreliggande situationen än om man blott tänker på slutprodukterna.

Inom Rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap har man gjort ingående undersökningar i frågan, och sekreterare Palmi har bl. a. påvisat, att importen av foderspannmål och oljekakor omräknad till motsvarande mängd livsmedel numera representerar (110 + 530) 640 miljarder kalorier. I följande tabell angivas de för direkt konsumtion importerade och exporterade livsmedlen, varvid det av utländska råvaror men inom landet tillverkade margarinet inräknas.

V a r u s l a g	Miljarder kalorier	
	1936/37 Export- överskott	1936/37 Import- överskott
Smör och margarin	—	228
Fläsk och kött	27	—
Fisk	—	27
Socker och sirap	—	42
Ej specificerat	—	188
	27	485.

Ett nettoimportöverskott av färdiga livsmedel motsvarande 458 miljarder kalorier förligger sålunda.

För att ställa importen i sammanhang med den totala livsmedelskonsumtionen har vidare en beräkning verkställt rörande sistnämnda konsumtion. Härvid har befunnits, att vi i genomsnitt för åren 1936/37 konsumerade 7,550 miljarder kalorier mot 6,931 år 1912/13. En uppdelning av denna totala förbrukning kan ske på nedanstående sätt.

(Sekreterare Sven Palmi, Hushållningssällskapens Tidskrift nr 2 1938)

	1912/13 miljarder kalorier	%	1936/37 miljarder kalorier	%
Totalförbrukning	6,931	100	7,550	100
Inhemsk produktion utan hjälp av importvaror	5,216	75	5,392	71
Inhemsk produktion, härrörande från import- foder	334	5	640	9
Inhemsk produktion, härrörande från import- överskott å konstgödsel	433	6	1,060	14
Importöverskott av färdiga produkter (in- klusive margarin)	948	14	458	6
Summa	6,931	—	7,550	—

Vårt jordbruks och vår livsmedelsförsörjnings beroende av utlandet framgår med tydlighet av tabellen. Den helt inhemska produktionen uppgick 1936/37 till blott 71 proc. mot 75 proc. för 1912/13. Motsvarande tal för tidigare år framgå av nedanstående tabell (Tull- och traktatkommitténs betänkande del I, sid. 288):

1871/75	92	1896/00	79
1876/80	86	1901/05	72
1881/85	82	1906/10	76
1886/90	84	1912/13	75
1891/95	83	1936/37	71.

Tack vare teknikens och agrikulturens framsteg samt de moderna kommunikationsmedlens möjliggörande av billiga transporter har i Sverige, trots en icke oväsentlig folkökning under de sista decennierna, den inhemska livsmedelsproduktionen kunnat öka i något snabbare takt än befolkningstillväxten. Vi importera sålunda för närvarande endast 6 proc. av våra färdiga livsmedel mot 14 proc. före kriget. Men denna förbättrade inhemska försörjning är såtillvida endast skenbar, som avsevärda mängder utländska varor måst tagas i anspråk för att driva upp den svenska jordens produktionsförmåga i erforderlig grad.

Vårt nuvarande ökade beroende av utlandet i jämförelse med förhållandena under 1800-talet sammanhänger med en ökad befolkning och en höjd standard, med vilka faktorer den samtidigt pågående förbättringen inom jordbruket ej kunnat med egna, inhemska medel hålla jämna steg. Det kan då diskuteras, i vad mån en frigörelse av vårt jordbruk från detta beroende kan anses möjlig.

Som av det sagda framgår hänföra sig våra importerade hjälpmedel till tre grupper: konstgödsel, fodermedel och fettämnen. Till dessa böra läggas vissa tekniska förnödenheter såsom maskiner och redskap samt driv- och smörjmedel.

Med hänsyn till att jag i denna motion endast avser att utreda spörsmål, som kunna och böra inverka vid bedömandet av åtgärder i samband med

jordbruksregleringen, skall jag endast här anföra synpunkter berörande fettämnen och fodermedel.

För att belysa den nuvarande situationen återges i efterföljande tabell vissa siffror rörande vår genomsnittliga produktion, import(export-)överskott och konsumtion av några viktigare livsförnödenheter.

Varuslag	1, 0 0 0 t o n			
	Inhemsk produktion	Import (+) Export (-) överskott	¹ Inhemsk förbrukning	
			Livsmedel	² Annan
Vete och råg	968	+ 30	720	278
Nötkött	105	—	105	—
Fläsk	160	— 24	136	—
Smör	⁴ 77	— 19	58	—
Margarin	—	³ + 53	53	—

Tabellen avser ett genomsnitt för konsumtionsåren 1931/32—1935/36, alltså en femårsperiod.

Det är som synes särskilt beträffande fettförsörjningen, som stora underskott föreligga. En mera ingående analys av vår fettförbrukning visar, att vi årligen konsumera c:a 250,000 ton rent fett, varav c:a 26,000 ton eller 10 % voro importerade (margarin). I sistnämnda kalkyl har reducerats för fett i den smör- och fläskexport, som samtidigt förekommit.

En fördelning av angivna 250,000 ton fett på olika varor visar ungefär följande:

Kött och fläsk	70,000 ton
Mjolk, grädde och ost	80,000 »
Smör	50,000 »
Margarin, konstister, kokosfett och liknande ...	50,000 »
	<hr/> 250,000 ton.

Av vår fettförbrukning utgöres sålunda 130,000 ton eller något över hälften av mejerivaror, under det att 50,000 ton eller 20 % härrör från importerat växtfett. Då sistnämnda kvantitet endast i viss mån uppväges av en motsvarande smörexport, finnes det en viss brist i vår inhemska fettproduktion, och det torde därför vara angeläget att taga fasta på i vad mån denna brist kan fyllas med inhemska produkter. Fyllandet av denna brist kräver en ökning av animalieproduktionen och en dylik ökning synes av skilda anledningar närmast böra inriktas på vår mjölkproduktion. Gjorda undersökningar — t. ex. av professor I. Johansson vid lantbrukshögskolan — visa otvetydigt, att här finnas mycket stora möjligheter till produktionsökning, då huvudmassan av våra kor för närvarande lämnar en avkastning, som väsentligt understiger vad som uppnås av de bästa, kontrollerade djuren. De

¹ Efter frändrag av utsäde.

² Inklusive en genomsnittlig årlig lagerökning uppskattad till 25,000 ton.

³ Inhemsk tillverkning av importerade råvaror.

⁴ Därav en antagen kvantitet lantsmör om 20,000 ton.

prisstödjande åtgärder, vilka synas böra komma till användning för vårt jordbruks upprätthållande böra därför framför allt inriktas på mjölkproduktionen, men samtidigt bör den inhemska marknaden i största utsträckning förbehållas den inhemska produkten smör och ej i sådan omfattning, som nu sker, uppdelas mellan smöret och det utländska margarinet.

Det har mot ett dylikt resonemang invänts, att det socialt vore oriktigt att undanhålla de fattigaste klasserna den billiga fettkonsumtion, som kan erhållas genom margarinet. Det må då erinras om, att margarinet i allmänhet icke användes av konsumenten som enda matfettslag, den långt vanligare konsumtionstypen är en samtidig användning av smör och margarin. Enligt socialstyrelsens levnadskostnadsundersökningar fördelade sig förbrukningen av smör och margarin på landets konsumentgrupper enligt följande:

Konsumentgrupp	Undersök- ningsår	Smörkon- sumtion	Margarin- konsum- tion	Summa	Kol. 4 i % av kol. 5
1	2	3	4	5	6
Arbetare och lägre tjänstemän ..	1932/33	38.0	36.6	74.6	49
Medelklass	1932/33	49.7	29.7	79.4	37
Lant- och skogsarbetare	1933/34	27.2	30.5	57.7	53
Mindre jordbrukare	1933/34	43.4	9.1	52.5	17

Som synes uppnår margarinförbrukningen i genomsnitt hos de mindre bemedlade klasserna c:a 50 % av den totala smör- och margarinförbrukningen. Läggas härtill mjölk- och ostkonsumtionen framgår, att margarinet upptager än mindre del av fettkonsumtionen.

Det intressanta i de meddelade siffrorna är, att det sannolikt icke är någon större del av befolkningen, som enbart använder margarin för sin fettförsörjning, utan margarin- och smörförbrukningen skär ungefär parallellt tvärs genom hela befolkningen. Åtgärder åsyftande en inskränkning i margarinkonsumtionen till fördel för smörkonsumtionen skulle därför sannolikt få en mycket ringa inverkan på genomsnittsfamiljens totala fettförsörjning, och i varje fall mycket mindre än man hittills antagit.

Den i det föregående belysta fettproduktionen baserar sig i stor utsträckning på importerade fodermedel. Nu är det ur utredningssynpunkt så lyckligt, att dessa importfodermedel ha en mycket speciell användning, och man kan därför sätta dem i direkt samband med vissa slutprodukter. Sålunda användas ju som bekant oljekakor och oljekaksmjöl uteslutande för höjning av kornas mjölkavkastning och majsens går ju i största utsträckning till svinfoder (från den mindre kvantitet, som användes till hönsuppfödning kan i detta sammanhang bortses). Det är därför också möjligt att direkt omräkna importen av fodermedel till av dessa framställda konsumtionsvaror, och man erhåller härvid följande tabell till belysande av det föreliggande spörsmålet.

Fodermedel	1, 0 0 0 t o n			
	Förbrukade kvantiteter 1931/35	Framställd slutprodukt	Antal kg foder för framställning av 1 kg slutprodukt	Totalkvantitet av slut- produkten, som härrör från det importerade fodret
Oljekakor och oljekaksmjöl	225	mjölk	0.4	560
Majs	202	fläsk	7	29

Den mjölkkvantitet, som sålunda härrörde från importerade oljekakor och oljekaksmjöl utgjorde 560,000 ton eller omräknat till smör omkring 22,000 ton. Detta innebär att hela vår smörexport härrör ifrån importerade kraftfoder. Då priset på det under perioden 1931/35 exporterade smöret uppgick till ett årsgenomsnitt av 32,000,000 kronor, och då samtidigt de förbrukade oljekakorna kunde anses ha ett årsimportvärde av c:a 30,000,000 kronor, så synes, att vår smörexport blott med en obetydlighet översteg värdet av de erforderliga importerade fodermedlen, men att de flesta övriga för smörets framställning nödvändiga omkostnaderna icke blevo täckta.

Det ekonomiskt riktiga i att uppehålla en fodermedelsimport, som endast kan giva upphov till en förlustbringande smörproduktion för export, måste på goda grunder betvivlas.

Beträffande den importerade majsens har den givit upphov till en fläskproduktion, som med en obetydlighet överstiger motsvarande export.

Ytterligare en omständighet må här anföras till belysande av vår jordbruksfrågas nuvarande läge. Gjorda undersökningar inom Rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap ha som ovan antytts givit vid handen, att vårt beroende av utlandet för vår livsmedelsförsörjning för närvarande icke kan anses minskat i jämförelse med förkrigstiden. Ett fortsatt utvidgande av vår fodermedelsimport synes innebära ett ytterligare accentuerande av detta beroende av utlandet och torde i varje fall icke medföra att vårt utlandsberoende på något sätt minskar. Däremot skulle ett understödjande av den inhemska fodermedelsproduktionen verka i denna riktning. Det synes därför vara av betydelse, att arealanvändningen av våra jordar blir sådan, att den på bästa sätt gynnar en självförsörjning i händelse av avspärrning.

Dessa problem borde i allra högsta grad intressera landets befolkning, särskilt med hänsyn till nuvarande synnerligen oroliga internationella förhållanden. Talet om överproduktion på jordbruksprodukter bör ej få fortsätta att vilseleda allmänheten. I stället är det nödvändigt att upplysa om det allvarliga försörjningsläget vid avspärrning av landets gränser och den verkligt svåra situation, som kan uppstå, därest det går så långt, att jordbrukets folk och hästar bliva mobiliserade. Folkets representanter i riksdagen borde inse det förnuftiga i att effektivt stödja landets jordbruksnäring för att därigenom skapa ökad trygghet i försörjningsfrågan.

IV. Skäligheten av stödåtgärderna.

I så gott som alla avseenden lever landsbygdsbefolkningen under sämre livsbetingelser än andra samhällsgrupper. Givetvis är det betydligt lättare för kommunala och statliga myndigheter att ordna utbildningsmöjligheter, kommunikationsmedel och överhuvudtaget all social och kulturell omvårdnad bättre i en stad än på den utpräglade landsbygden. Statsmakternas skyldighet att med all kraft medverka till likställighet inom dessa områden skall icke i detta sammanhang beröras, men man borde med starkt fog kunna hävda den uppfattningen, att när jordbruksbefolkningen i nämnda avseenden är ofantligt mycket sämre lottad än andra samhällsgrupper, borde det vara ett rättfärdighetskrav att åtminstone jordbruksbefolkningens arbete skall betalas lika väl som jämförbara arbetaregruppers inom andra yrkesgrenar.

Även om härvidlag en väsentlig förbättring inträtt under de senaste årens »välfärdspolitik» i riksdagen, måste man dock tyvärr konstatera, att likställighetskravet, vad gäller arbetskraftens betalning, ännu ej beaktas tillräckligt. Sålunda ha i jordbruket anställda arbetare genom lagbestämmelser och kollektivavtal tillförsäkrats betydligt bättre livsbetingelser än tidigare, men de ha trots dessa nya förmåner ej kommit upp till andra arbetaregruppers levnadsstandard.

Vidare ha jordbrukarna själva ej kommit i åtnjutande av samma förbättringar, som kommit de anställda arbetarna till del. Man kan våga det påståendet, att genom bristen på arbetsfolk och genom arbetstidslagen, särskilt vid de medelstora jordbruken, icke blott jordbrukaren, utan i än högre grad jordbrukarehustrun fått påtaga sig en nästan övermänsklig arbetsbörda, dock utan möjlighet att erhålla tillnärmelsevis samma betalning för arbetet som andra samhällsgrupper erhålla för betydligt lättare arbete.

Betalningen för arbetet i jordbruket är givetvis i första hand beroende av priserna på de olika jordbruksprodukterna.

Man tvistar för närvarande om vilken prisnivå som kan vara skälig för jordbrukets produkter, och många anse, att den nuvarande prisnivån är tillräcklig för att skapa nöjaktiga livsbetingelser. De, som hävda sådan uppfattning, nonchalera jordbrukarnas vädjan om *jämlikhet*.

Vill man ha bevis för detta, bör man jämföra levnadsstandarden för samhällenas innevånare med standarden för jordbrukets folk. En resa från gård till gård i landets bondesocknar skulle vara nyttig för många av de teoretiker, som anse sig vara specialister i nationalekonomi. Men även siffermässigt torde man kunna visa det berättigade i kravet på prisförbättringar för jordbruksprodukter.

Av efterföljande tabeller framgår prisutvecklingen för såväl jordbrukets produkter som dess förnödenheter.

De prisförbättrande stödåtgärder, som beslutats alltsedan samarbetet mellan socialdemokratiska partiet och bondeförbundet påbörjades, ha även under

Priser och prisindex enligt lantbrukssällskapet.

	Vetekli	Jord-nötsk.	Majs	Kraftf.	Super-fosfat	Kalisalt 40 %	Chile-salp.	Konst-gödsel	Byggn.-material	Maskiner o. redsk.	Div. förnöd.	Jordbr. förnöd.
Priser kr./100 kg.												
1909—13.....	10.0	13.80	11.70	—	7.20	12.50	20.—	—	—	—	—	—
1925—29.....	14.41	20.80	17.14	—	8.77	14.85	23.32	—	—	—	—	—
1932.....	10.14	15.63	9.92	—	7.50	14.20	18.35	—	—	—	—	—
1933.....	9.23	14.41	9.09	—	7.93	14.53	18.95	—	—	—	—	—
1936.....	13.70	19.08	15.93	—	7.13	13.—	17.60	—	—	—	—	—
1937.....	14.38	19.69	16.33	—	7.10	12.45	17.20	—	—	—	—	—
1937 nov.	14.15	19.99	17.19	—	7.20	12.60	17.05	—	—	—	—	—
dec.	14.02	19.88	17.16	—	7.20	12.60	17.20	—	—	—	—	—
1938 jan.	14.08	19.90	17.57	—	7.55	13.10	17.65	—	—	—	—	—
febr.	14.34	19.75	17.35	—	7.55	13.10	17.65	—	—	—	—	—
Prisindex												
1909—13 basperiod	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1925—29.....	144	151	147	146	122	119	117	119	183	181	149	151
1932.....	101	113	85	102	109	112	92	100	149	166	114	119
1933.....	92	104	78	96	111	116	95	106	143	161	108	115
1936.....	137	138	136	133	99	105	87	95	161	177	112	133
1937.....	144	143	140	139	100	102	86	94	191	203	127	145
1937 nov.	142	145	147	141	100	101	85	93	194	217	129	148
dec.	140	144	147	140	100	101	86	94	194	217	129	148
1938 jan.	141	144	150	140	105	105	88	97	189	217	129	148
febr.	143	143	148	141	105	105	88	97	188	217	129	148
1925—29 basperiod	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1909—13.....	69	66	68	68	82	84	85	84	55	55	67	66
1932.....	70	75	58	70	89	94	79	84	81	92	76	79
1933.....	64	69	53	66	91	97	81	89	78	89	72	76
1936.....	95	91	92	91	81	88	74	80	88	98	75	88
1937.....	100	95	95	95	82	86	73	79	104	112	85	96
1937 nov.	99	96	100	97	82	85	73	78	106	120	87	98
dec.	97	95	100	96	82	85	73	79	106	120	87	98
1938 jan.	98	95	102	96	86	88	75	81	103	120	87	98
febr.	99	95	101	97	86	88	75	81	103	120	87	98

Priser och prisindex enligt lantbrukssällskapet. (Priser inom parentes gälla levande vikt.)

	Vete	Råg	Korn	Havre	Potatis	Vege- tab. prod.	Smör ¹	Ost ¹	Ägg	Mejeri- prod.	Kor II	Gödkalv	Svin	Slakt- djur	Anim- mal. prod.	Jord- bruks- prod.
Pris kr./100 kg																
1909—13 ..	17.—	14.10	13.50	11.90	5.40	—	207.0	102	121.0	—	(40)	(50)	(73)	—	—	—
1913	15.94	13.78	—	—	—	—	212.4	—	—	—	(50)	(73)	(82)	—	—	—
1919	—	—	—	—	—	—	612.2	—	—	—	(203)	(285)	(359)	—	—	—
1925—29 ..	22.66	20.41	17.75	15.47	10.10	—	305.0	150	158.0	—	(55)	(92)	(110)	—	—	—
1932	17.40	15.76	11.93	10.48	7.67	—	182.0	93	96.0	—	(32)	(59)	(60)	—	—	—
1933	17.18	15.73	10.90	9.52	6.03	—	199.4	88	90.0	—	(28)	(55)	(58)	—	—	—
1936	17.01	15.92	13.75	12.77	8.53	—	221.0	128	127.4	—	93 (50)	146(87)	119 (89)	—	—	—
1937	19.60	18.29	18.22	15.58	9.02	—	257.0	114	137.6	—	89	161	123	—	—	—
1937 nov. ..	19.45	18.34	17.63	15.31	7.77	—	265.0	110	180.0	—	89	152	138	—	—	—
dec. ..	19.43	18.20	17.55	15.13	8.37	—	275.0	113	180.0	—	86	173	144	—	—	—
1938 jan. ..	19.84	18.38	17.68	15.31	9.13	—	275.0	115	156.0	—	87	171	143	—	—	—
febr. ..	20.49	18.51	17.75	15.34	8.75	—	275.0	117	137.5	—	86	166	132	—	—	—
Prisindex																
1909—13																
basperiod. .	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1925—29 ..	133	145	131	130	187	138	146	147	147	148	138	159	151	142	147	144
1932	102	112	88	88	142	99	88	91	93	89	80	102	82	83	87	91
1933	102	112	81	80	112	97	96	86	82	94	70	95	79	75	89	92
1936	100	113	102	107	158	108	107	125	112	133	127	150	122	127	131	123
1937	115	130	135	131	167	123	124	112	121	134	121	165	126	126	132	129
1937 nov. ..	114	130	131	129	144	120	128	108	158	142	121	156	142	129	139	133
dec. ..	114	129	130	127	155	120	133	111	158	147	117	177	148	128	143	135
1938 jan. ..	117	130	131	129	169	123	133	113	137	148	118	175	147	129	144	137
febr. ..	121	131	131	129	162	124	133	115	121	143	117	170	135	126	138	134
1925—29																
basperiod. .	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1909—13 ..	75	69	76	77	53	72	68	68	68	67	72	63	66	70	68	69
1932	77	77	67	68	76	72	60	62	63	60	58	64	54	58	59	63
1933	77	77	62	62	60	70	66	58	56	63	51	60	52	53	60	64
1936	75	78	72	82	84	78	73	85	76	90	92	94	81	89	89	85
1937	86	90	103	101	89	89	85	76	82	90	88	104	83	89	90	90
1937 nov. ..	86	90	100	99	77	87	88	73	107	96	88	98	94	91	95	92
dec. ..	86	89	99	98	83	87	91	75	107	99	85	111	98	90	97	94
1938 jan. ..	88	90	100	99	90	89	91	77	93	100	85	110	97	91	98	95
febr. ..	91	90	100	99	87	90	91	78	82	97	85	107	89	89	94	93

¹ Anm. Beträffande smör och ost kan man ej bedöma läget för producenterna enbart av dessa siffror, utan hänsyn bör även tagas till mjölkregleringens inverkan.

år 1937 medverkat till stigande priser på jordbrukets produkter. Det ekonomiska läget var trots detta för jordbruket sämre under år 1937 än år 1936. Lantbrukssällskapets marknadsbyrå har sålunda visat, hur bytesvärdet på jordbrukets produkter i genomsnitt under sista året minskat med 4 % i jämförelse med det föregående året.

Genomsnittligt ha produktpriserna gått upp med 6 enheter till siffran 129, men samtidigt ha de förnödenheter, som jordbrukarna ha att köpa, fördyrats med 12 enheter till 145, under det att arbetslönernas index stigit med 17 enheter till 192.

Vad arbetslönerna beträffar har en preliminär index uträknats för år 1937 till 192 mot 175 år 1936 och 187 för tiden 1925—1929. Vid beräkandet av 1937 års index har dock hänsyn ej tagits till de nya löneavtalen fr. o. m. november månad, då uppgifter om de nya totallönerna (naturaförmånerna inräknade) ännu ej föreligga. De kontanta årslönerna enligt avtalen ligga emellertid minst 30 kr. över de förutvarande. Timlönerna äro höjda med 6—8 öre, men denna lönehöjning är till något över 4 öre föranledd av arbetstidsminskningen, varför arbetarnas inkomst i realiteten ökats med c:a 6 procent. För undvikande av missförstånd framhåller marknadsbyrån, att dess arbetslönedindex anger förändringarna i arbetarnas inkomster och ej i jordbrukarnas löneutgifter. En index, som anger förändringarna i jordbrukarnas löneutgifter, är ej möjlig att framställa, då man icke vet i vad mån begränsningen av arbetstiden å ena sidan föranlett anställning av ökat antal arbetare och ökad användning av övertid, å andra sidan neutraliserats genom arbetsbesparande åtgärder.

Jordbruksprodukternas bytesvärde mot jordbrukets förnödenheter var 89 för år 1937 och steg under januari 1938 till 93. Under februari månad har detta bytesvärde tyvärr åter försämrats och sjunkit 2 enheter till 91 samt under mars månad med ytterligare 1 enhet till 90. Detta är betänkligt, ty man kan befara, att den ökade mjölkproduktionen, som är att förvänta med vårens ankomst, kommer att medföra svårigheter att med gällande bestämmelser upprätthålla nuvarande produktmjölkpris och därmed jordbruksprodukternas bytesvärde.

Om man jämför bytesvärdena under de senaste åren med dem, som voro rådande under en längre tillbaka liggande tidsperiod, exempelvis 1909—1913, finner man, att produkternas bytesvärde gentemot arbetslöner fallit från 100 till 77 för åren 1925—1929, 70 för 1936 och 67 för år 1937. Materialet är ännu för knappt för att bestämma bytesvärdet under 1938, men man kan utgå ifrån, att detta försämrats ytterligare. Man kan givetvis icke därav draga den slutsatsen, att de ekonomiska förhållandena för jordbruket undergått en mycket stark och fortlöpande försämring. Produktionstekniken har nämligen med säkerhet under denna tid förbättrats, så att avkastningen per arbetsenhet ökats. Denna ökning av arbetseffekten har givetvis möjliggjort en ökning av inkomster och arbetslöner, även om produktpriserna varit oförändrade eller t. o. m. blivit något sänkta. Å andra sidan kan man vara tämligen övertygad om, att rationaliseringen ej kunnat gå i tillräckligt hastig

takt hos de medelstora gårdarna för att kunna kompensera bytesvärdets fall, och näppeligen har bytesvärdets nedgång under senaste året kunnat omedelbart neutraliseras genom ökning av arbetseffektiviteten.

Som slutsats av denna granskning måste man konstatera, att bättre produktpriser äro nödvändiga för att ej jordbrukarna åter skola få en beklagansvärd och även för det allmänna skadlig ställning.

Räntabiliteten.

De, som tala emot bättre priser för jordbruksprodukterna, bruka ofta anföra, att framkomna räntabilitetssiffror visa på ett gott ekonomiskt utbyte under de senaste två åren. I en av Riksförbundet Landsbygdens Folk gjord framställning till Kungl. Maj:t framhålles bl. a., att de offentliga räntabilitetsresultaten från de till Lantbrukssällskapets driftsbyrå anslutna gårdarna icke kunna anses vara representativa för det svenska jordbruket i allmänhet. R. L. F. hänvisar i stället till en räntabilitetsundersökning, som förbundet verkställt, vilken undersökning visar väsentligt sämre resultat. Driftsbyråns föreståndare har själv framhållit, att resultaten från de f. n. c:a 500 jordbruk, vilkas räkenskaper bearbetas av Lantbrukssällskapet, icke utan vidare kunna sägas representera generella medeltal för jordbruket i allmänhet. Dels är materialet för litet, dels ligga dessa gårdar oftast över jordbruken i allmänhet beträffande avkastning, skötsel o. s. v.

Förräntningsprocent enligt Nannesons räkenskapsresultat från svenska jordbruk.

	Södra Sveriges vete- och sockerbets- odlande område	Mellersta Sverige
	Mt.	Mt.
1912—13	4.0	—
1924—29	2.9	2.2
1931—32	1.5	— 0.7
1936—37	15.8	23.4

Men även om man vill godtaga uppgifterna som typiska för jordbruksnäringen torde man kunna göra vissa erinringar.

Under förutsättning av att skörden 1936—37 ej blivit högre än medelskörden 1926—30 skulle förräntningsprocenten ha blivit 1.4 för södra Sverige och — 1.1 för mellersta Sverige.

Under förutsättning av att 1937 års högre arbetskostnader — på grund av arbetstidsbegränsningen (av kompensationskommittén beräknad till 10 à 15 %) samt höjda arbetslöner (omkring 5 %) — skulle varit rådande, skulle förräntningsprocenten ha blivit 4.5 för södra Sverige och 2.0 för mellersta Sverige.

Beräkningarna ha skett under förutsättning av i övrigt fullständigt oförändrade förhållanden.

Även om man kan tvista om vad som nu bör betecknas som medelskörd, torde man kunna göra det påståendet, att även de offentliga räntabilitetssiff-

¹ 119 gårdar. — ² 209 gårdar.

rorna visa, att jordbruksnäringen, åtminstone norr om »Södra Sverige» med hänsynstagande till senaste årens skörderesultat och ökade arbetskostnader, ej kan anses ha tillräckligt höga produktpriser för säkerställande av sparbanksränta.

Levnadskostnader m. m.

Det finns nog inte många här i landet, som vilja förneka det berättigade i önskemålen om bättre betalning för jordbruksprodukterna, men det är mycket vanligt, att man trots detta anför argument emot en prisförbättring. Vanligaste argumentet i år har varit, att höjda priser minska konsumtionen, och när det är överproduktion på jordbruksprodukter borde man förstå, att prisförhöjning är vanvettig.

Det torde tillräckligt utförligt ha bevisats under föregående avdelning, att talet om överproduktion är felaktigt.

Måhända ligger det någon sanning i det andra argumentet, nämligen att högre priser kunna ändra konsumtionen. Någon märkbart minskad konsumtion av kalorier torde det dock näppeligen kunna bli, nu när modet föreskriver den slanka linjen. Möjligen kan det bli en märkbar omläggning av konsumtionen från dyrare till billigare födoämnen. Erfarenheten inom jordbrukskooperationen visar dock, att mindre prisförskjutningar sakna betydelse ur konsumtionssynpunkt. Hög- och lågkonjunktur med förändrad köpkraft hos livsmedelskonsumenterna torde spela större roll, varvid resultatet torde bli övergång till billiga varor. Man torde dock ej kunna påstå, att en rimlig prisförhöjning oskäligt belastar hushållsbudgeten. Då jag i denna motion endast ämnar föreslå ökat stöd åt smörproduktionen, önskar jag med nedanstående tabeller endast visa, vad en prisförhöjning på smör och margarin skulle betyda för ett normalhushåll. 25 öre högre pris pr kg för smöret och 50 öre för margarinnet skulle endast medföra en utgiftsökning på c:a 25:— kr. om året. För kostnaden av några teater- och biografbiljetter kunde sålunda livsmedelskonsumenterna hjälpa landets jordbrukare till en dräglig ställning till båtнад för alla, som leva och bo i Sverige.

Konsumtion per normalhushåll i medeltal.

(Tabellen baserad på undersökningar, verkställda av kungl. socialstyrelsen avseende åren 1932—1933).

Socialgrupp	Kg	S m ö r				
		Kostnad beräknad efter minutpriser åren				
		1918 kr.	1919 kr.	1925—29 kr.	1936 kr.	1937 kr.
Samtliga skogs- och lantarbetare	27.2	159: 66	198: 28	95: 20	71: 53	80: 78
Mindre jordbrukare.....	43.4	254: 76	316: 38	151: 90	114: 14	128: 89
Medelklass (städer o. ind.-ort)....	46.3	271: 78	337: 52	162: 05	121: 76	137: 51
Arbetare o. lägre tj.-män (städer)	38.6	226: 58	281: 39	135: 10	101: 51	114: 64
» » » » (ind.-ort)	35.6	208: 97	259: 52	124: 60	93: 62	105: 73

Socialgrupp	Kg	M a r g a r i n				
		Kostnad beräknad efter minutpriser åren				
		1918 kr.	1919 kr.	1925—29 kr.	1936 kr.	1937 kr.
Samtliga skogs- och lantarbetare	30.5	—	132: 06	46: 66	40: 56	45: 14
Mindre jordbrukare.....	9.1	—	39: 40	13: 92	12: 10	13: 46
Medelklass (städer o. ind.-ort....	33.2	—	143: 75	50: 79	44: 15	49: 13
Arbetare o. lägre tj.-män (städer)	36.0	—	155: 88	55: 08	47: 88	53: 28
» » » » (ind.-ort)	40.9	—	177: 09	62: 57	54: 39	60: 53

Det synes också oss jordbrukare märkvärdigt, att man aldrig på samma kraftiga sätt, som när det gäller jordbruksprodukter, reagerar mot andra prisstegringar. Granskar man levnadskostnaderna, finner man, att vid jämförelse med tidigare perioder livsmedelskostnaderna ligga lägst, under det att utgiftsposter för andra levnadskostnader stigit kraftigare. Om statsmakterna reagera mot en total höjning av levnadskostnaderna, är det mera berättigat att pressa ner de utgifter, som stigit kraftigast, än att hålla nere den utgiftspost, som relativt sett är lägst. Utan att vilja förorda åtgärder kan jag exempelvis framhålla, att sänkning av de relativt kraftiga tullarna på skodon och övriga beklädnadsvaror skulle medföra en stark nedpressning av beklädnadskostnaderna.

Vidare skulle en sänkning av kaffetullen kompensera konsumenterna för höjning av priser på andra konsumtionsvaror, och sänkning av kaffetullen skulle ej inverka pressande på någon produktionsgren inom landet. Enligt

Socialstyrelsens levnadskostnadsindex för juli månad.

Juli 1914 = 100.

	Livs- medel	Bostad	Bränsle o. lyse	Bekläd- nad	Skatter	Övriga utgifter	Summa utgifter
1914 juli	100	100	100	100	100	100	100
1919 »	318	120	326	310	160	210	257
1920 »	287	130	372	390	290	235	270
1925—29 juli	155	194	169	185	180	179	172
1933 »	120	202	138	162	187	175	153
1936 »	134	196	139	169	170	173	158
1937 »	138	195	148	179	166	177	162
1938 jan.	142	195	154	183	177	177	165
1925—29 juli	100	100	100	100	100	100	100
1914 »	64	51	59	54	55	56	58
1919 »	205	62	193	167	89	117	149
1920 »	185	67	220	211	161	131	157
1933 »	77	104	82	88	103	98	89
1936 »	86	101	82	91	94	97	92
1937 »	89	100	88	97	92	99	94
1938 jan.	92	100	91	99	98	99	96

min uppfattning skulle en nödvändig prisstegring på mejeriprodukter ej oskäligt tynga livsmedelskonsumenterna.

Av indestabellen å sid. 20 framgå levnadskostnadernas variationer.

När man från konsumenthåll klagar på att livsmedlen äro dyra, bör man ej alltid vända sig mot jordbrukarna. Innan konsumenten får varan i sin hand, är det många faktorer, som inverka på priset, och jordbrukaren är den som relativt sett får minsta andelen för sitt arbete. Detta förhållande torde tillräckligt tydligt framgå av nedanstående tabeller.

Producent-, parti- och minutpriser.

Priser	Vete a	Vetemjöl b	Vetebröd c	Råg a	Rågmjöl b	Rågbröd c
1913	15.94	31	43	13.78	22	41
1919	—	75	116	—	56	96
1925—29	22.66	46	79	20.41	31	74
1933	17.18	36	72	15.73	24	61
1936	17.01	31	73	15.92	26	60
1937	19.60	32	76	18.29	29	65
1937 nov.	19.45	34	77	18.34	29	65
1937 dec.	19.43	34	78	18.20	29	65
1938 jan.	19.84	34	77	18.38	29	65
1938 febr.	20.49	—	—	18.51	—	—
Prisindex:						
1913	70	67	54	67	71	55
1919	—	163	147	—	181	130
1925—29	100	100	100	100	100	100
1933	77	78	91	77	77	82
1936	75	67	92	78	84	81
1937	86	69	96	90	93	88
1937 nov.	86	74	97	90	93	88
1937 dec.	86	74	98	89	93	88
1938 jan.	88	74	97	90	93	88
1938 febr.	91	—	—	90	—	—

a Lantbrukssällskapet. — b Kommerskollegium (partipris). — c Socialstyrelsen.

Partiprisnoteringar för yngre, feta kor, klass I.

(Enligt kommerskollegii prisstatistik i kronor pr 100 kg levande vikt).

Medeltal	Stockholm	Göteborg	Medeltal	Stockholm	Göteborg
1913	54	—	1931	53	45
1925	80	73	1932	40	34
1926	67	68	1933	37	33
1927	59	56	1934	49	43
1928	62	58	1935	61	54
1929	60	56	1936	63	58
1930	62	56			

Att denna statistik visar högre medelpris under år 1936 än 1935 men Slakteriförbundets tvärtom, torde ha sin grund i att kommerskollegii priser

avse i I klass kor, men Slakteriförbundets uppgifter äro medelpriser på *allt* kött resp. fläsk. Prisfallet har nämligen drabbat de sämre klasserna väsentligt hårdare än de bättre.

Partiprisnoteringar för slakterisvin (75—100 kg) i kr. pr 100 kg levande vikt.

(Enligt kommerskollegii statistik).

Medeltal	Stockholm	Göteborg	Medeltal	Stockholm	Göteborg
1913.....	86	—	1931.....	66	53
1925.....	139	122	1932.....	68	57
1926.....	126	114	1933.....	61	55
1927.....	92	84	1934.....	60	53
1928.....	106	96	1935.....	87	81
1929.....	121	110	1936.....	94	89
1930.....	103	89			

Livsmedelspriser i Sverige 1 öre pr kg enligt socialstyrelsens statistiska meddelanden.

Å r	Nötkött, färskt		Kalvkött, stek		F l ä s k		
	stek	soppkött	gödkalv	spädkalv	färskt sidfläsk	salt svenskt sidfläsk	salt amer. ryggfläsk
1913	122	100	131	72	133	140	—
1914	116	95	130	70	129	137	—
1920	398	333	493	274	449	470	364
1926	210	174	253	152	238	248	243
1927	197	164	240	144	191	199	223
1928	190	158	238	140	205	210	213
1929	189	156	239	144	226	232	228
1930	189	155	238	145	210	217	227
1931	181	150	225	138	147	153	195
1932	163	131	206	126	141	147	177
1933	148	114	188	114	142	148	174
1934	156	121	198	117	136	141	158
1935	179	143	217	129	177	182	170
1936	193	156	232	142	196	200	190

Av tabellerna framgår, att, jämfört med år 1913, de priser, som jordbrukarna erhållit för sina produkter, ändrats obetydligt, under det att konsumenternas köppris för vissa livsmedelsvaror i detaljhandeln stigit avsevärt.

För ett och ett halvt år sedan reagerade en del av tidningspressen emot bagarnas beslut att höja brödprisen, och skulden fingo som så ofta tidigare vid höjda livsmedelspriser jordbrukarna. Fallet var ett typiskt exempel på, hur felaktigt livsmedelsfrågorna ofta bedömas. Mjölpriset höjdes med två öre och av ett kg mjöl får man minst 50 st. wienerbröd. Men bagarna höjde priset på wienerbröd med 2 öre pr st., alltså för 50 st. 98 öre mer än den ökade mjölkostnaden.

Jag vet, som initierad i jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse, vilken ofantlig nytta jordbrukskooperationen gjort i sitt arbete för att pressa

ner den s. k. mellanhandsmarginalen. I Mjölkcentralen, Stockholm, finns sedan många år utförlig statistik, varur bl. a. framgår, att trots dyrare arbetskraft, hyror, material m. m. genom rationalisering av driften omkostnaderna ha pr liter mjölk minskat, men å andra sidan har den arbetskraft, som inverkar på mellanhandsmarginalen, betydligt bättre betalt för sitt arbete än jordbrukaren. Konsumenterna borde sålunda ej alltid tänka på jordbrukarna, när de knorra över utgifterna för livsmedel.

Även tillgängliga uppgifter rörande jordbrukets skuldsättning torde peka på nödvändigheten att förbättra jordbrukarnas ekonomiska möjligheter. I en nyligen publicerad utredning rörande frågan om åtgärder till förhindrande av överdriven skuldsättning framhålles bl. a., att uppgifterna över den intecknade gälden otvivelaktigt i viss mån återspegla jordbrukets skuldsättning, ehuru dessa uppgifter även avse annan fast egendom å landet än jordbruk och efter 1913 inkludera icke blott fastigheter i enskild utan även i bolags och andra samfälligheters ägo. Det har sålunda befunnits, att jordbrukets — häri inräknade även jordegendomar i aktiebolags ägo — sammanlagda skuldsumma för år 1933 kan uppskattas till 2,700 miljoner kronor, motsvarande c:a 54 % av hela den å landsbygden intecknade gälden vid slutet av nyssnämnda år.

Intecknad gäld å landsbygden vid slutet av nedanstående år.

Å r	Intecknad gäld i 1913 års penning- värde i milj. kronor	I % av taxerings- värde
1913.....	2,287	47.6
1922.....	2,295	46.0
1928.....	2,804	47.4
1934.....	3,239	48.8
1935.....	3,423	51.9

Under krigsåren synes den intecknade gälden å landsbygden ej hava ökat nämnvärt, medan däremot under 1920-talet en tydlig stegring ägt rum, som fortsatt med synnerlig styrka jämväl under innevarande decennium. Att döma av dessa uppgifter, som, med hänsyn till vad ovan sagts, givetvis måste tolkas med stor försiktighet, synes jordbrukets skuldsättning aldrig hava varit större än under de senaste åren.

Under nu pågående högkonjunktur har den stora massan av Sveriges befolkning fått del av de goda tiderna, under det att jordbrukareklassen endast fått statsmakternas stöd och hjälp att klara sig undan den krissituation, som rådde före den s. k. kohandeln. *Broderskap* förpliktigar övriga samhällsgrupper att tillerkänna jordbrukareklassen samma möjligheter att som andra människor i idogt arbete skaffa sig en för nutida förhållanden god levnadsstandard.

V. Önskemål beträffande stödåtgärderna för jordbruket.

Under synnerligen svår tid för landets befolkning påbörjades till stor båt-nad för alla, som leva i Sverige, ett politiskt samarbete mellan arbetare- och bondepartierna. Under detta samarbete ha många synnerligen viktiga frågor funnit sin lösning, och böndernas parti har genom sin samverkan möjliggjort för socialdemokraterna att genomföra flera genomgripande sociala åtgärder. Landets jordbrukare ha för sin del visat sig villiga att i samarbetets tecken lösa vittgående frågor, även om frågorna ej varit av betydelse för tillgodoseende av böndernas önskemål. Givetvis har man därför inom bondeleden den förhoppningen, att arbetareklassen även i sin mån skall tillmötesgå rimliga krav från jordbrukarnas sida, även om detta skulle innebära en ekonomisk uppoffring för livsmedelskonsumenter. Man bör kunna utgå ifrån, att socialdemokratiska partiet även nu, då det har makten, skall följa sitt gamla valspråk: »Frihet, jämlikhet och broderskap.»

Beträffande stödåtgärdernas berättigande kan sammanfattningsvis anföras:

I. En utflyttning från landsbygden, som äventyrar jordbruksnäringens rationella drift, måste förhindras.

II. Med hänsyn till den betydelse jordbruksbefolkningen har för hela landets livsföring är det ett stort intresse, att ungefär det nuvarande antalet människor får sin utkomst av jordbruket och dess binärningar.

III. Ur synpunkten av landets självförsörjning på livsmedel är det önskvärt, att statsmakterna lämna sitt stöd åt landets jordbruksproduktion, och det torde vara ändamålsenligt, att statsmakterna särskilt lämna sitt stöd åt odling av foder samt mjölkproduktion för säkerställande av fettbehovet.

IV. Statsmakterna ha skyldighet att lämna sitt stöd för ytterligare prisförbättringar å jordbrukets produkter för att därigenom tillerkänna jordbrukarna samma livsbetingelser som andra samhällsgrupper.

Frågan är då, om statsmakterna praktiskt kunna åstadkomma prisförbättrande åtgärder och på vilka sätt.

Av vad som framgår under III. avdelningen ha vi ännu ej inom landet något samlat produktionsöverskott av jordbruksprodukter. En del av den export, som behöver företagas, är vidare beroende på importerade råvaror.

Det borde med hänsyn till möjligheterna att utöka produktionsvolymen utan risk för inhemskt produktionsöverskott vara önskvärt och lämpligt, att stödåtgärderna ordnades så att mjölkproduktionen och foderproduktionen tillerkändes priser, som kunde anses skäliga för åstadkommande av en levnadsstandard åt jordbrukets folk jämförbar med andra likvärdiga befolkningsgrupper.

Även ur självförsörjningssynpunkt är som förut anförts ett stöd åt foderodlingen och mjölkproduktionen önskvärt, och genom ett effektivt prisstöd åt dessa grenar av jordbruksproduktionen borde spannmålspriserna samt kött- och fläskpriserna automatiskt lättare stabiliseras än hittills.

De i Kungl. Maj:ts proposition nr 266 föreslagna åtgärderna torde sålunda vara tillfyllest med undantag för mjölkproduktionen och foderodlingen. I propositionen anföres, att huvudgrunderna för regleringssystemet, på grund av tillsatt kommitté för utredning av jordbruksfrågan, icke lämpligen böra ändras, men att givetvis vissa jämkningar böra kunna vidtagas. Utöver de ändringar i jordbruksregleringen, som jag kommer att föreslå önskar jag uttrycka det önskemålet, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att försvaga fettemulsionernas konkurrenskraft gentemot mjölkfettet.

Jag förutsätter, att den tillsatta jordbruksutredningen kommer att utreda de småbrukareproblem, som jag något har behandlat i denna motions första avdelning. Jag kommer i samband med förslagen angående foderproduktionen även att föreslå vissa åtgärder till direkt hjälp åt småbrukarna.

Man har rätt allmänt haft den uppfattningen, att avvägningen av jordbruksstödet varit väl ensidig. Denna uppfattning har bestyrkts av K. F.:s yttrande över statens jordbruksnämnds förslag, när man i detta yttrande berör jordbrukarnas inkomstförbättring under senare år. Det framhålles bl. a.: »I förbigående önskar styrelsen i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på, att denna inkomstökning (från 1929 till 1936) i huvudsak tillfallit de producentgrupper, vilka odla vete och sockerbetor: ungefär $\frac{2}{3}$ av den totala inkomstökningen mellan 1929 och 1936 belöper sig på dessa båda produkter. — — — önskar styrelsen mot bakgrunden av här anförda förhållanden betona, att en långtidsplanering av jordbrukspolitiken ur social synpunkt synes kräva ett väsentligt ökat beaktande åt olikheten i inkomstutvecklingen jämte skiljaktigheterna i hjälpbehovet hos olika jordbrukskategorier.»

Enligt mitt förmenande skulle ett effektivt stöd åt mjölkproduktionen på ett rättvist sätt fördela statsmakternas hjälp åt hela landets jordbruksbefolkning.

Av den producerade årsskörden, c:a 8,800 miljoner fe, förädlas icke mindre än 70 % i djurstallarna. Om man räknar med 1,925,000 kor, en årsproduktion av 4,500 miljoner kg mjölk pr år samt att varje ko erhåller 3 fe i kroppsunderhåll och 0.4 fe pr kg mjölk, skulle mjölkkorna förbruka 3,917 miljoner fe årligen. Drager man från denna siffra åtskilligt mera än 200 miljoner fe importerat foder, kommer man till det resultatet, att c:a 40 % av svenska skörden förädlas genom mjölkkorna. Räknar man med samtliga nötkreatur, alltså även tjurar och ungdjur, stiger siffran till 55—60 %. (Professor Ivar Johansson, Ekonomisk mjölkproduktion).

Enligt professor Johanssons produktionskostnadsundersökningar uppgick grovfodrets förädlingsvärde under bokföringsåret 1934—1935 på de mellan-svenska egendomarna till 10.2 öre pr fe. Med ett pris av 10 öre pr fe som utgångspunkt beräknar författaren varje utgiftsposts procentuella andel av produktionskostnaderna och resultatet blir i genomsnitt för samtliga gårdar: rekrytering av kobeståndet 10 %, tjurhållning 3 %, skötsel 18 %, transporter och diverse specialkostnader 7 %, kraftfoder 17 % och grovfoder 45 %. Foderkostnaderna representera alltså största utgiftsposten eller icke mindre än 62 % av hela kostnaden.

Det pris jordbrukarna kunna erhålla för det skördade fodret beror sålunda huvudsakligast av mjölkpriset. Och av det relaterade torde framgå, att jordbrukets lönsamhet i allra högsta grad beror av det ekonomiska utbytet av mjölkproduktionen.

I Östergötlands läns hushållningssällskaps handlingar återfinnes följande tabellmaterial, som belyser läget.

	1932—33	1933—34	1934—35	1935—36	1936—37
Förädlingsvärde pr hemodlad fe, öre ..	8.2	9.7	10.2	11.3	11.1
Mjölkpris pr kg, öre	9.1	10.3	10.8	11.9	12.4
Köpfoderenheten har kostat öre	12.0	12.5	13.3	15.0	16.4
Driftkostnader pr kg mjölk, öre	4.3	4.4	4.6	4.9	5.3

Av tabellen framgår, att läget avsevärt förbättrats sedan »kohandeln», men jämför man de två senaste åren, visar sista året en försämring, ty förädlingsvärdet på det hemmaodlade fodret har sjunkit. Det torde ej kunna bestriidas, att det är berättigat, att foderodlingen i ekonomiskt hänseende blir likställd med spannmåls- och sockerbetsodlingen. Närmast torde man kunna göra en jämförelse mellan blandsäd och vårvete. Under innevarande säsong har priset på vårvete fluktuerat mellan kr. 22:— och kl. 23: 50 pr 100 kg cif kvarnarna på ost- och västkusten. Att beräkna priset på blandsäd torde vara ganska svårt, beroende på att denna artikel egentligen ej räknas som handelsvara, men jag skulle i prishänseende vilja jämställa den med havre. Dock torde man väl få anse, att dess fodervärde bör överstiga havrens. Priset på havre har fluktuerat mellan kr. 13:— och kr. 15:— pr 100 kg, men köplusten har åtminstone i Mellan-Sverige varit ringa.

Enligt uppgift från Statistiska Centralbyrån var genomsnittsskörden under 1937 för

vårvete.....	1,850 kg pr har
blandsäd	2,190 » » »

Medeltalet för åren 1926—1935 har varit för

vårvete.....	1,740 kg pr har
blandsäd	2,060 » » »

Inkomsten för vårvete pr har och lägsta priset blir sålunda för år 1937 kr. 370:— och för åren 1926—1935 kr. 348:— samt för havre pr har och bästa priset för år 1937 kr. 328: 50 och för åren 1926—1935 kr. 309:—.

Det synes sålunda befogat, att statsmakterna stödjade ett havrepris på lägst kr. 16:— pr 100 kg, vilket vid en skörd av 2,190 kg pr har skulle giva en inkomst på kr. 350: 40.

Därest det sålunda kan anses skäligt att vid jämförelse med spannmålspriset tillerkänna fodersäden ett pris av 16 öre pr kg, torde man med tillhjälp av kontrollföreningsräkenskaper kunna fastställa det erforderliga ungefärliga prisläget för mjölk, som erfordras för att skapa det önskade foderpriset.

Driftkostnader vid mjölkproduktion.

Enligt redogörelse över Östergötlands läns hushållningssällskaps centrala kontrollförenings 1:a verksamhetsår 1935—1936 (sid. 145). Medeltal pr ko och kontrollår

1. Allmänna kostnader:

Rekryteringskost	33	kronor
Skötsel och mjölkning	61	»
Tjurhållning	11	»
Ladugårdshyra	29	»
Ränta å årets medeldjurvärde	19	»
Diverse omkostnader	22	»

Summa 175 kronor

2. Foderkostnad:

Mjölk kg	Foderbehov i fe.	Foderkostnad vid ett pris av	
		15 öre pr fe.	20 öre pr fe.
2,000	2,025	304 kronor	405 kronor
2,500	2,205	331 »	441 »
3,000	2,385	358 »	447 »
3,500	2,565	385 »	513 »
4,000	2,745	412 »	549 »
4,500	29,25	439 »	585 »
5,000	3,105	466 »	621 »

Behövligt mjölkpris vid varierande avkastning och ett foderpris av 15 och 20 öre pr fe.

Medelmjölkning	2,000 kg	2,500 kg	3,000 kg	3,500 kg	4,000 kg	4,500 kg	5,000 kg
15 öre per fe.							
Allmänna omkostnader	175	175	175	175	175	175	175
Foderkostnad	304	331	358	385	412	439	466
Summa	479	506	533	560	587	614	641
Avgår:							
Kalvvärde	20	20	20	20	20	20	20
Gödselvärdet	30	33	36	38	41	44	47
Summa	50	53	56	58	61	64	67
Rest	429	453	477	502	526	550	574
Behövligt pris per kg mjölk i öre..	21.45	18.12	15.90	14.34	13.15	12.22	11.48
20 öre per fe.							
Allmänna omkostnader	175	175	175	175	175	175	175
Foderkostnad	405	441	447	513	549	585	621
Summa	580	616	622	688	724	760	797
Avgår:							
Kalvvärde	20	20	20	20	20	20	20
Gödselvärdet	30	33	36	38	41	44	47
Summa	50	53	56	58	61	64	67
Rest	530	563	566	630	663	696	730
Behövligt pris per kg mjölk i öre..	26.50	22.52	18.87	18.00	16.57	15.47	14.58

¹ Denna kostnad varierar något med mjölkens mängd. Sålunda ökar kostnaden för mjölkning och utgödsling m. m. med stigande avkastning och omvänt.

Som medelmjölknigen för samtliga kor inom landet ej uppgår till 2,500 l. per år, skulle det erfordras ett mjölkpris av 18 öre per kg för att tillerkänna jordbrukarna ett fe-pris av 15 öre, och 22 öre per kg för att ge ett fe-pris av 20 öre. Man kanske vill invända, att jordbrukarna ej kunna begära att erhålla 20 öre och ej ens 15 öre per fe för allt foder.

Jag kommer att i denna motion endast föreslå en ökning av produktmjölkpriset till c:a 14.5 öre per kg. Med utgångspunkt från detta mjölkpris och med ett pris på oljekakor av 22 öre per kg och 16 öre per kg för fodersäd framgår av efterföljande tabeller, vilka priser jordbrukarna erhålla för övrigt foder. Tabellerna äro uppgjorda efter material från Östergötlands och Södermanlands läns kontrollföreningsräkenskaper.

Angående mjölkproduktionens ekonomi.

<i>Förutsättningar:</i>			
Medelavkastning per ko	2,500 kg	3,000 kg	3,500 kg
Mjölpris per kg i öre.....	14.5	14.5	14.5
<i>Ladugårdskontot.</i>			
<i>Utgifter.</i>			
Summa driftskostnader	175: —	175: —	175: —
Oljekakor à 22 öre			
kg=18.7 öre fe	23: —	25: —	27: —
Annat kraftf. à 16			
öre kg=20 öre fe	11: — 34: —	12: — 37: —	13: — 40: —
Egen fodersäd à 16			
öre kg=19.2 öre fe	82: —	88: —	95: —
Erh. betalning för hemodl. grov-			
foder	124: 50	191: —	255: 50
Summa	415: 50	491: —	565: 50
<i>Inkomster.</i>			
Mjolk à 14.5 öre kg	362: 50	435: —	507: 50
Kalvvärde	20: —	20: —	20: —
Gödselvrde à 1.5 öre per för-			
brukad fe	33: —	36: —	38: —
Summa	415: 50	491: —	565: 50
Förädlingsvärde per fe hemodl.			
grovf. öre	7.8	11.0	13.7
Driftskostnader per kg mjölk öre	7.0	5.8	5.0
Förbrukade fe per år	2,205	2,385	2,565

Angående mjölkproduktionens ekonomi.

Medelavkastning per ko	2,500 kg	3,000 kg	3,500 kg
Foderförbrukning per ko och år			
%			
Oljekakor köpfoder 5.8	123 fe	134 fe	144 fe
Annat kraftf. köpfoder.. 2.5	55 » 178 fe	60 » 194 fe	64 » 208 fe
Egen fodersäd..... 19.3	426 »	460 »	495 »
Saftpoder: huvudsakl. rot-			
fr..... 5.3	117 fe	126 fe	136 fe
Grönfoder 3.6	79 »	86 »	92 »
Bete 30.5	673 »	727 »	782 »
Hö 21.7	478 »	518 »	557 »
Halm 11.5	254 » 1,601 »	274 » 1,731 »	295 » 1,862 »
Summa 100.0	2,205 fe	2,385 fe	2,565 fe
Förädlingsvärde per fe hemma-			
odlat grovfoder, öre	7.8	11.0	13.7

Ovanstående förädlingsvärden innebära, att följande priser utvunnits per kg av nedanstående grovfoder.

Rotfrukter rovor	0.6 öre	0.9 öre	1.1 öre
kålrötter	0.9 »	1.2 »	1.5 »
Grönfoder klöver i eftersl....	1.1 »	1.6 »	2.0 »
vickerhavre	0.8 »	1.1 »	1.4 »
Hö	3.1 »	4.4 »	5.5 »
Halm havrehalm	2.0 »	2.8 »	2.4 »
hösthalm	1.6 »	2.2 »	2.7 »
Bete betesdag å 6 ¹ resp. 6.5 ²			
och 7 ³ fe 111 betesdagar...	47 ¹ öre per betesdag	72 ² öre	96 ³ öre

I S. O. U. 1924: 2 har direktör Nanneson framlagt utredning beträffande det svenska lantbrukets produktionskostnader. Utredningen baseras på de båda bokföringsåren 1920—1921 och 1921—1922, vilka med hänsyn till skördeutbytet kunna betecknas såsom fullt medelgoda. Nedanstående sammanställning hämtad ur utredningen angiver i vägda medeltal produktionskostnaderna i öre per fe vid samtliga undersökta egendomar.

År	Foderrotfrukter	Vall	Grönfoder	Äng o. betesmark
1920—1921	36.70	19.80	38.10	9.40
1921—1922	24.80	16.50	31.70	7.60

Vid jämförelse mellan dessa produktionskostnader per fe och det förädlingsvärde per fe, som man erhåller vid nuvarande mjölkpris, torde man kunna konstatera de bekymmersamma förhållanden, under vilka 1938 års mjölkproducenter arbeta.

Läget torde vara ungefär detsamma som det som i detalj granskades av direktör Nannesson 1924 (S. O. U. 1924: 2), då han bl. a. konstaterade, att man inom M. S.-området endast erhöi ett förädlingsvärde för grovfodret, som motsvarade 44 % av produktionskostnaderna. Mjölkkpriset var 1921—1922 betydligt högre än nu, och måhända kan man även påstå, att produktionskostnaderna för grovfodret då voro högre.

Även om produktionskostnaderna för grovfodret väsentligt förbilligats sedan år 1923, borde man kunna våga det påståendet, att man omöjligt kan ha kommit ner till en kostnad av 7.8 öre per fe och ej heller till 11 öre per fe, de förädlingsvärden, som skulle kunna åstadkommas vid de förutsättningar jag framlagt i tabellerna angående mjölkproduktionens ekonomi. Om man alltså begränsar önskemålet till det jag föreslår i denna motion, nämligen c:a 2 öres högre mjölkpris mot 1937 eller ett medelpris av c:a 14.2, torde ingen kunna påstå, att jordbrukarna skulle få för mycket betalt för det producerade fodret. Tvärtom torde detta mjölkpris kunna anses som ett minimum som skälig ersättning för idogt arbete.

Mjölkkprisbetalningen enligt nuvarande distriktssystem med lägsta mjölkpriset i Skåne och högsta i Norrbotten är synnerligen rättvis och lämplig, ty härigenom regleras på ett skäligt sätt det förhållandet, att foderproduktionens kostnader stiga norrut samtidigt som mjölkproduktionen per ko sjunker. Dessutom ökar i stort sett procenten »direkt konsumerad mjölk» ju längre norrut man kommer.

Enligt mitt förslag skulle sålunda jordbrukarna i Skåne med över 3,500 liters medelmjölknings per ko få c:a 13.8 öre per liter, i Mälardalen med c:a 3,000 liters medelmjölknings c:a 14.4 öre per liter och i Norrbotten med c:a 2,500 liters medelmjölknings c:a 18.5 öre per liter.

Jag har härmed velat konstatera, att regleringsåtgärderna för att skapa skälig prissättning böra så utformas, att de säkerställa ett foderpris av lägst 16: — kr. per 100 kg havre och ett medelmjölkkpris av c:a 14.5 öre per liter.

A. Stöd åt mjölkproduktionen.

Värdet av den totala mjölkproduktionen kan givetvis endast anges ungefärligt, då en stor del av mjölken ej blir föremål för försäljning. Värdet beräknas f. n. till över 500 milj. kr., en aktningssvår siffra, som icke överträffas av någon produkt inom vårt näringsliv.

Av den samlade mjölkproduktionen användes c:a en tredjedel inom jordbruket. De återstående två tredjedelarna levereras antingen till mejerierna eller direkt till närliggande samhällen. Saluvärdet å denna mjölk uppgår f. n. till omkring 350 milj. kr. per år.

Vår nuvarande kreatursstock räknar i runt tal 3 milj. djur, varav c:a 2 milj. mjölkkor. Av hela antalet kor komma inte mindre än 1.2 milj. på jordbruk mellan 2 och 20 har och läggas här till de kor, som finnas

på 20—50 har:s-gårdarna, är siffran uppe i 1.5 milj. Det övervägande antalet kor finns alltså på den stora grupp av bruksningsdelar, som betecknas som småbruk eller egentliga bondgårdar.

Dagssituationen.

Det synes lämpligt, att man, för att kunna taga ställning till stödåtgärderna för mjölkproduktionen, försöker bilda sig en uppfattning om det nuvarande läget. I allmänhet synes man utgå ifrån att mjölkproduktionen ökar i hastig takt, och jag skall, även om jag betvivlar riktigheten av detta antagande, redogöra för en del premisser i detta hänseende.

Jämfört med år 1934 ökade produktmjölksmängden vid mejerierna med:

1935	20,752,823 kg
1936	153,916,479 »
1937	260,340,835 »

Omräknas denna produktmjölksökning helt till smör, finner man, att 1937 års produktmjölksmängd representerar 10,400,000 kg större smörproduktion än 1934 års. Vidare skulle man, om produktmjölksökningen inom de närmaste tio åren skulle komma att förete samma procentuella ökning, som man antager varit fallet under det gångna året, år 1947 ha att räkna med en produktmjölksökning, som, helt omräknad till smör, vore c:a 55,000,000 kg större än år 1937.

År 1937 uppgick smörexporten till 23,600,000 kg. Av allt att döma kommer smörexporten under 1938 att bli större. Förbrukningen av mejerismör har under senaste år ökat så, att densamma under 1937 var i smör räknat c:a 11.2 milj. kg större än under 1932. I händelse av vikande konjunktur torde man med nuvarande prisrelationer mellan smör och margarin ha anledning befara, att konsumtionen förskjutes till ökad användning av margarin; låt oss säga, att en lågkonjunktur kommer att medföra en minskning i mejerismörförbrukningen av 5 milj. kg.

Söker man nu från ovan angivna, knapphändiga och begränsade tabellmaterial bedöma situationen, finner man bl. a. följande:

För den händelse produktionen fortsätter att öka i enlighet med vad här antages och lågkonjunkturen inträffar, skulle man med en årlig exportvolym av t. ex. 20 milj. kg smör år 1947 vara tvingad att inom Sverige finna avsättning för ett överskott på c:a 62,000,000 kg. Som synes skulle denna ökning överstiga den nu i landet existerande margarinkonsumtionen.

Om läget vore, vilket man i allmänhet tycks anse, ungefär det som nu anförts, vore situationen verkligt brydsam. Det antagna läget torde framgå av efterföljande tabeller.

Ökad invägning vid mejerierna under år 1937.

	Kg	%		Kg	%
Stockholms län	457,992	—	Älvsborgs län	8,757,144	8
Uppsala län	798,958	1	Skaraborgs län.....	16,612,939	7
Södermanlands län....	7,172,504	5	Skåne	3,656,190	1
Västmanlands län	488,367	—	Värmlands län.....	7,596,106	16
Örebro län	3,807,195	4	Kopparbergs län	5,149,493	11
Östergötlands län	10,441,735	5	Gävleborgs län.....	9,936,861	17
Kalmar län	3,798,337	3	Jämtlands län	3,351,504	18
Gotlands län	3,015,724	6	Västernorrlands län..	3,492,285	13
Jönköpings län	8,747,695	9	Västerbottens län ..	8,837,096	26
Kronobergs län	4,635,733	8	Norrbottnens län	2,466,671	10
Blekinge län(minskning)	524,320	1		127,056,807	5
Hallands, Göteborgs och					
Bohus län	14,360,598	6			

Produktmjölkens ökning vid mejerierna, omräknat till smör.

Å r	Produktmjölk kg	Produktmjölks- ökning i jämförelse med år 1934 kg	Produktmjölks- ökning omräknat till smör kg
1934	1,854,669,432	—	—
1935	1,875,422,255	20,752,823	830,113
1936	2,008,585,911	153,916,479	6,156,659
1937	2,115,010,267	260,340,835	10,413,633

Antaget läge vid 5 % ökning årligen av produktmjölken.

Å r	S m ö r					Beräknad margarin- konsumtion kg	Total kon- sumtion av smör och margarin kg
	Beräknad produktion kg	Beräknad export kg	Att avsätta inom landet kg	Nuvarande konsum- tion kg	Överskott att kon- sumera kg		
1938	77,500,000	20,000,000	57,500,000	49,100,000	8,400,000	50,500,000	108,000,000
1942	96,580,000	20,000,000	76,580,000	49,100,000	27,480,000	31,420,000	108,000,000
1947	126,260,000	20,000,000	106,260,000	49,100,000	57,160,000	1,740,000	108,000,000

Enligt mitt förmenande ha de, som bedöma läget så som här anförts, icke räknat med alla faktorer, som öva inflytande på den fråga det här gäller. Med tillhjälp av annat siffermaterial önskar jag här belysa, att man med all sannolikhet kan utgå ifrån, att påståendet om en kraftig produktionsökning av mjölk är överdrivet.

Å r	Totala antalet kor inom riket	Antal mejeri- kor inom riket	Antal mejeri- kor % av totala antalet
1935.....	1,926,032	1,058,000	54.93
1936.....	1,920,700	1,133,000	58.98
1937.....	1,920,890	1,206,000	62.78

Uppgifterna över totala antalet kor inom riket äro hämtade från den varje år den 15 juli verkställda representativa husdjursräkningen. Mejerikornas antal för åren 1936—1937 äro baserade på uppgifter, som av varje mejeri årligen avlämnas till S. M. R. och avse den 31 december. Uppgifterna kunna emellertid ej anses fullt exakta, enär mejerierna i många fall ej äga verklig kännedom om mejerileverantörernas koantal. För år 1935 har antalet kor uppskattats på grundval av uppgifter i »Mejerihanteringen 1935» samt antalet leverantörer till mejerierna. Om vissa felaktigheter förefinnas i siffrorna, återkomma dessa förmodligen lika för varje år, så tendensen ändå kan utläsas.

Å r	Antal mejerikor st.	År 1935 =100	Invägning vid mejerier ton	År 1935 =100
1935.....	1,058,000	100	2,550,916	100
1936.....	1,133,000	107	2,720,166	106.6
1937.....	1,206,000	113.9	2,847,223	111.6

Enligt ovanstående tabell ha mejerikornas antal ökat hastigare än den där-
av följande högre invägningen vid mejerier.

Å r	Medelmjölkn- ning per ko enl. kontr.- fören. räk- sk. kg	D:o korrig. till medel- mjölkn. för samtliga kor kg	Beräknad total pro- duktion av mjölk ton	Mejerilev. per mejeri- ko kg	Invägn. vid mejerier ton	% av total produk- tion
1935	3,587	2,414	4,649,441	2,411	2,550,916	54.86
1936	3,587	2,414	4,636,570	2,400	2,720,166	58.66
1937	3,571	2,403	4,615,899	2,360	2,847,223	61.68

Vid de första beräkningar, som gjordes angående storleken av den totala mjölkproduktionen, utgick man från av sakkunniga verkställda uppskattningar rörande medelmjölmängden per år och mjölkande kor, samt antagandet att 85 % av kostammen utgjordes av mjölkande kor. (Tull- och Traktatkommitténs betänkande, del II bil. X, sid. 79). Dessa beräkningar hava under enahanda antagande sedermera fullföljts med hjälp av genom kontrollföreningsverksamheten framkomna uppgifter om avkastning per kontrollko.

För åren 1924—1928 har t. f. överdirektör Höijer beräknat mjölkavkastningen för samtliga kor till 2,176 kg per år, vilken siffra ansetts kunna jämföras med de sakkunnigas tidigare uppskattningar (Höijer: Den animaliska produktionens storlek; Meddelande från Kungl. Lantbruksstyrelsen nr 19, 1931, sid. 40).

För perioden 1923/24—1927/28 utvisade kontrollföreningarna en medelavkastning av 3,234 kg per mjölkande ko och år (varierande fetthalt) och ställd mot Höijers siffra (2,176 kg) utgör den senare alltså 67.2851 % därav. Reduceras kontrollföreningssiffrorna till denna procentsats erhålles medelavkastning för samtliga kor.

Mejerileverans per ko har beräknats på grundval av de uppgifter, som inkommit till riksföreningen angående mejerileverantörernas koantal, och har årsinvägningen vid mejerierna delats med detta antal. Då, som tidigare påpekats, uppgifterna angående mejerikornas antal ej äro exakta, torde man dock få utgå ifrån att antalet uppgivits något för lågt, varav följer, att den uppgivna mejerileveransen per ko kan vara för hög.

Å r	Beräknad totalproduktion av mjölk ton	Till S.M.R. deklarerad kvantitet ton	% av totala produktionen
1935.....	4,649,441	2,692,728	57.91
1936.....	4,636,570	2,853,630	61.54
1937.....	4,615,899	2,977,591	64.50

Ovanstående tabell belyser huru stora kvantiteter mjölk samt hur stor del av den totala produktionen, som redovisas till S.M.R. I dessa kvantiteter ingår all mjölk, som levererats till mejerier och mjölkhandlare ävensom den mjölk, som försäljes i direkt konsumtion av producenter och för vilken enligt gällande bestämmelser mjölkavgift skall erläggas.

Å r	Deklarerat av mejerier	År 1935 = 100	Deklarerat av mjölkhandl. o. producenter	År 1935 = 100	Totalt till S.M.R. dekl. kvantitet	År 1935 = 100
1935	2,550,916	100	141,812	100	2,692,728	100
1936	2,720,166	106.6	133,464	94.1	2,853,630	105.9
1937	2,847,223	111.6	130,368	91.9	2,977,591	110.5

Av ovanstående tabell framgår, att icke blott tidigare odeklarerad mjölk söker sig till mejerierna, utan även den direkt deklarerade mjölkens andel minskas och tillföres mejerimjölken.

	1935		1936		1937	
	I jämförelse med föreg. år	Totalt ton	I jämförelse med föreg. år	Totalt ton	I jämförelse med föreg. år	Totalt ton
Till S.M.R. dekl. kvantiteter:						
Konsumtionsmjölk						
o. grädde	+ 13,780	817,305	+ 27,739	845,044	+ 17,536	862,580
Smörmjölk	+ 16,105	1,571,392	+ 83,681	1,655,073	+ 127,821	1,782,894
Ystmjölk	+ 4,351	297,640	+ 50,940	348,580	- 23,593	324,987
Till annan tillverkning	+ 287	6,391	- 1,458	4,933	+ 2,197	7,130
Summa	+ 34,523	2,692,728	+ 160,902	2,853,630	+ 123,961	2,977,591
Icke deklarerade kvantiteter	- 14,626	1,956,713	- 173,773	1,782,940	- 144,632	1,638,308
Total mjölkproduktion						
Summa	+ 19,897	4,649,441	- 12,871	4,636,570	- 20,671	4,615,899

I ovanstående tabell göres ett försök till uppdelning av den totala mjölkproduktionen. Vad beträffar de kvantiteter, som redovisats till S.M.R., kunna dessa med visshet betraktas som nära nog exakta. Den icke deklarerade kvantiteten har framkommit som ett saldo mellan den totala produktionen och till S.M.R. deklarerad och innesluter i sig såväl den vid gårdarna för eget behov använda mjölken som försålda kvantiteter, vilka ej äro avgiftsbelagda samt den mjölk, som användes vid framställning av lantsmör.

Som framgår har »den icke deklarerade kvantitetens» andel av total produktion sjunkit år från år, och har även för totalproduktionen åren 1936 och 1937 inträffat en mindre minskning.

Av de nya kvantiteter mjölk, som tillförts mejerierna, har troligen tidigare till större delen tillverkats lantsmör, en mindre kvantitet försålts som konsumtionsmjölk samt en del använts vid djuruppfödning. Osttillverkning har förmodligen endast ägt rum i ytterst ringa utsträckning.

Omräknas 50 % av de i föregående tabell icke tidigare deklarerade mjölkkvantiteter, som tillförts mejerier till smör, representera desamma nedanstående kvantiteter.

	Smörmjölk, som tillförts mejerier från »icke deklarerad kvantitet» ton	Omräknat till smör ton
1935.....	7,313	292
1936.....	80,451	3,218
1937.....	61,980	2,479

Korrigeringsstabell.

	1	2	3	4	5
	Tillverkat mejerismör ton	Därav tidigare lantsmör (se ovanst. tab.) ton	(Kol. 1 minus kol. 2) Tillverkat smör av mjölk fr. 1934 års leverantörer ton	Export. smör ton	(Kol 3 minus kol. 4) Inhemsk försäljn. reducerad till fr. 1934 års leverantörer disp. kvant. smör ton
1935	63,452	292	63,160	20,294	42,866
1936	67,168	3,510	63,658	19,260	44,398
1937	73,247	5,989	67,258	23,659	43,599

I ovanstående tabell har tillverkning samt inhemsk försäljning av mejerismör korrigerats till de kvantiteter, som tillverkats resp. försålts av den mjölk, som erhållits från de leverantörer, vilka funnos vid 1935 års ingång. Elimineras sålunda den smörmjölk, som tillförts mejerierna under senare

år genom ökad anslutning till mejerier, visar det sig att en konsumtionsminskning av smör inträffat mellan åren 1936—1937 och att en ringa ökning ägt rum mellan åren 1935—1937.

Å r	Inhemsk smörkonsumtion reduc. enl. föreg. tab. ton	Förändr. mot föreg. år ton	Verklig margarin-försäljn. ton	Ökning mot föreg. år ton	Total konsumtion av smör o. marg. reduc. enl. föreg. tab. ton
1935	42,866	—	55,202	—	98,068
1936	44,398	+ 1,532	56,126	+ 924	100,524
1937	43,598	— 800	58,810	+ 2,684	102,408

Ovanstående tabell visar, att margarinkonsumtionen ökat å smörkonsumtionens bekostnad.

Uppgift från Mjölkcentralen, Stockholm.

	K o r (Medlemmar)		Mjölkkvantitet (Medlemmar)		Liter per ko (Medlemmar)	
	Antal	Ökning %	Liter	Ökning %	Liter	Ökning— minskning %
1931—32	117,709	—	306,910,122	—	2,607	—
1932—33 ¹	140,412	19.29	357,831,315	16.59	2,548	—2.27
1933—34	145,367	3.53	389,028,263	8.72	2,676	+5.03
1934—35	154,420	6.23	418,094,741	7.47	2,708	+1.19
1935—36 ²	163,408	5.82	436,974,691	4.52	2,674	—1.26
1936—37	175,313	7.29	460,053,053	5.28	2,624	—1.87

Av tabellen från Mjölkcentralen torde man kunna dra slutsatsen, att mjölkproduktionen i Mälardalen ökat något sedan år 1932, men minskat något sedan år 1934. Det torde dock vara ovisst, om verkligen medelmjölkingen per ko minskat, ty minskningen kan också bero på minskat antal kor hos jordbrukarna, utan att det tecknade koantalet hos Mjölkccentralen ändrats.

¹ Uppsala tecknat 9,293 kor.

² Då medlemmar hade underlåtit att anmäla samtliga kor, gjordes detta år en tilläggsteckning för 13,664 kor, vilken ökning i koantalet ej medräknats. Koantalet är med denna tilläggsteckning nu 188,977 kor. Om denna tilläggsteckning räknades med, bleve medelmjölkmängden per ko 1936—1937 lägre (2,434 l).

Uppgift från Mjölkcentralen.

Medelfetthalt å oskummad mjölk inmätt från medlemmar i nedanstående mejerier.

	1931—32	1932—33	1933—34	1934—35	1935—36	1936—37
<i>Stockholms län</i>						
Väddö	3.5	3.5	3.5	3.5	3.6	3.7
Åsätra	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5
<i>Uppsala län</i>						
Grillby	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	3.6
Rasbo	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	3.6
<i>Västmanlands län</i>						
Möklinta	3.4	3.5	3.6	3.6	3.6	3.6
Orresta	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	3.6
<i>Södermanlands län</i>						
Lista	3.4	3.5	3.6	3.6	3.6	3.6
Björnlunda	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5
<i>Östergötlands län</i>						
Ringarum	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	3.6
Normlösa	3.4	3.4	3.4	3.4	3.4	3.5

Uppgifterna i tabellen synas peka på, att fettprocenten i mjölken är i sakta stigande. Denna tendens för Mälarlänen torde vara utmärkande för hela landet. Höjd fetthaltsprocent i mjölken medger givetvis ökad smörproduktion, även om mjölkproduktionens volym ej ökar.

Sammanfattning och slutsatser.

Om det vore riktigt, att det pågår en produktionsökning av mjölk ungefär lika stor som ökningen av den vid mejerierna invägd mjölk eller 5 % om året, vore läget i högsta grad bekymmersamt. Redan om fem år skulle vid kontinuerlig ökning av mjölkproduktionen den av mjölkökningen producerade smörkvantiteten uppgå till ungefär halva nuvarande margarin-konsumtionen. Det nuvarande på margarinaccis huvudsakligen baserade stödsystemet skulle sålunda i mycket snar framtid under i övrigt likartade förhållanden som nu falla sönder.

Om i stället min uppfattning angående mjölkproduktionen är riktig, skulle av andra orsaker det nuvarande regleringssystemet vara olämpligt. Av föreliggande tabellmaterial framgår, att totala antalet kor inom landet de senare åren hållit sig relativt konstant. Mjölkkavkastningen pr ko visar å andra sidan en sänkning under år 1937. Denna uträknade sänkning kan dock bero på att procentsatsen 67.28 % för beräkning av samtliga kors medelavkastning under senaste åren något förskjutits. Man torde dock ha ytterligare belägg för att den totala mjölkproduktionen ej ökat därigenom att invägningen av mejerimjölk ej stigit i samma grad som anslutningen av nya kor till mejerierna. Då emellertid även uppgifter på antalet mejerikor

visat sig osäkra, torde man böra nöja sig med omdömet, att mjölkproduktionen ej kan hava ökat i nämnvärd omfattning under de senaste åren. Mot ökning av mjölkproduktionen tala dessutom de ökade svårigheterna i fråga om arbetskraft i landsorten, arbetstidsbegränsningen, utslagningen av djur i samband med tuberkuloskampen m. m.

Förmodligen pågår för närvarande över hela landet en högst betydande rationalisering av ladugårdsskötseln, innebärande utslagning av lågproducerande djur och anskaffning av högmjölkanke kor med hög fettavkastning. En ökning av medelmjölknings för samtliga kor med 1 kg pr ko och dag skulle ej innebära en ökning upp till medelmjölknings för kontrollföreningskor, men skulle å andra sidan betyda med nuvarande koantal en produktionsökning pr år av drygt 700,000,000 kg mjölk eller c:a 28 milj. kg smör. Jag utgår dock ifrån, att mina beräkningar för mjölkproduktionen under senaste åren kunna läggas till grund för vidare slutsatser.

Man måste givetvis uppställa den frågan, om mjölkproduktionen icke ökat, hur är då läget för smör- och margarinfrågan? Om man antager, att hela den nya mjölkkvantiteten, som genom nyanslutning tillförts mejerierna, tidigare använts till lantsmör tillverkning, då har den totala kvantiteten mejeri- och lantsmör minskat. Enligt tabellerna ha beräkningarna gjorts försiktigare, och man torde med stöd av dessa beräkningar kunna påstå, att år 1937 jämfört med år 1935 den ökade tillverkningen av mejerismör är något större än den minskade produktionen av lantsmör.

Även om det sålunda finnes skäl för att t. o. m. förneka en ökad produktion av mjölk och en total produktionsökning av lant- och mejerismör, kanske man försiktigtvis bör medgiva, att det sedan år 1934 kan ha skett en mindre produktionsökning.

Som framgår av nedanstående tabell har exporten av smör under år 1937 ökat avsevärt, under det att den totala inhemska mejerismörförsäljningen sedan år 1936 endast ökat med 1,000 ton. Härvid tillkommer, att ökningen av den inhemska mejerismörförsäljningen är helt beroende av att jordbrukarna själva ökat sin återtagning av smör, och att denna smörförsäljning i annat fall hade visat en minskning.

Smörhandeln.

År	Tillverkning		Export kg	Av leverantörer återtaget kg	Beräknad		Medel-ex-port-pris
	kg	organisationens %			total inhemska försäljning	utgående behållning	
1935	63,451,592	89.77	20,292,530.5	7,937,257	43,681,354.5	590,560	1.54
1936	67,168,237	92.16	19,072,956.6	9,180,100	48,152,604.4	724,764	1.75
1937	73,247,205	92.55	23,659,380.6	10,197,919	49,098,174.4	1,214,415	1.88

Man har i allmänhet haft den uppfattningen, att jordbrukarna genom ökad återtagning av mejerismör märkbart ökat sin smörkonsumtion. Detta torde för år 1937 ej vara riktigt. Den ökade produktionen av mejerismör

motsvaras som förut visats till stor del av minskad lantsmörstillverkning. Enligt tidigare tabell antages, att jordbrukarna år 1936 producerade 2,479 ton mera lantsmör än år 1937. Därest c:a 1,000 ton av detta lantsmör konsumerats av jordbrukarna själva, har med hänsyn till jordbrukarnas ökade återtagning av mejerismör (1,000 ton) under år 1937 jordbrukarnas totala smörkonsumtion icke ökat under sista året.

Även om man bortser från den minskade lantsmörskonsumtionen, visar nedanstående tabell dessutom, att av den totala konsumtionen av fett har under år 1937 mejerismörskonsumtionen procentuellt sett minskat, under det att margarinkonsumtionen ökat. Dessa faktiska resultat av 1937 års prispolitik för fettvaror visa, att trots livsmedelskonsumenternas relativt goda köpkraft prisspanningen mellan smör- och margarinprisen är för stor.

Smör- och margarinkonsumtion inom landet.

Lantsmöret är ej inräknat.

År	Mejerismör ton	Margarin ton	Total konsumtion av mejerismör och margarin		
			ton	Smör i %	Margarin i %
1931	134,420	50,945	85,365	40.3	59.7
1932	137,849	50,637	88,486	42.8	57.2
1933	137,943	50,884	88,827	42.7	57.3
1934	39,430	52,831	92,261	42.7	57.3
1935	43,681	55,202	98,883	44.2	55.8
1936	48,153	56,126	104,279	46.2	53.8
1937	49,098	58,810	107,908	45.5	54.5

Utvecklingen under de senaste åren ger sålunda anledning befara, att nuvarande stödåtgärder beträffande mjölken riskera att sprängas, vilket utgångsläge för bedömandet man än önskar lägga på frågan. Om det skulle pågå en kraftig produktionsökning, spränges ramen genom disproportionen mellan produktion och avsättningsmöjligheter. Om det däremot varit endast en ringa eller ingen ökning av mjölkkvantiteterna, framgår att åtgärderna fungera otillfredsställande därigenom att regleringssystemet åstadkommer stark konkurrenskraft för margarinet. Trots den oerhörda opinionspåverkan från läkarhåll, myndigheter, Nationernas förbund och jordbrukarnas reklam verkar den stora prisspanningen trots högkonjunkturen så, att margarinet alltjämt vinner terräng, varvid avsättningsmöjligheterna för smöret bliva allt svårare.

För att lämna företräde åt den inhemska produktionen fordras sålunda kraftigare åtgärder.

¹ Enligt »Mejerihanterlingen».

Önskemål.

Från konsumenthåll kritiseras det förhållandet, att svenskt smör säljes väsentligt billigare på exportmarknaden än på hemmamarknaden och att dylik export upprätthålles genom accisbeläggning på det ur hälsosynpunkt mindre värda fettämnet, margarinet, samt att dessutom överblivna margarinaccismedel användas för direkt fördelning till mjölkproducenterna. Även för producenterna är detta system föga tilltalande, ty därigenom blir jordbruksstödet mer subventionsbetonat och krisartat än vad ett skäligt stöd för modernäringen borde vara. Jordbruksstödet bör om möjligt så utformas, att åtgärderna bliva analoga med dem, som vidtagas för andra näringar, och utformningen bör ske på lång sikt. Importreglering eller hög tull (accis) kan omöjligen med hänsyn till dylikt stöd åt hemmaindustrien och åt arbetskraften betecknas som onormala åtgärder. Smörets utländska konkurrenter äro margarinet och importerade oljor, och vill man på lång sikt förbehålla hemmakonsumtionen åt den inhemska produkten fordras för en skälig prisnivå kraftiga åtgärder.

Som tidigare påpekats erfordras för att jordbrukarna skola få något så när skäligt betalt för mjölken ett pris av c:a 14—15 öre per liter. För att med normala åtgärder komma upp till ett dylikt mjölkpris torde det vara nödvändigt, dels att låta jordbrukarna tillgodogöra sig ett skäligt konsumtionsmjölkpris, dels att smörpriset får gå upp till det pris, som ansågs normalt under åren 1925—1929, nämligen per kg 3:— kr. vid mejeriet eller 3:50 i detaljhandeln.

Minutpriser.

(Enligt Sociala Meddelanden.)

	1918	1919	1925—29	1936	1937
	öre/kg	öre/kg	öre/kg	öre/kg	öre/kg
Smör, mejeri-	587	729	350	263	297
Margarin, växt-	—	433	153	133	148

Av nedanstående tabell torde framgå vad 1937 års system inneburit för producenterna, detta system, som medför den osympatiska metoden att accis på margarinet förutom till exportstöd för smöret även skall användas till direkt fördelning åt mjölkproducenterna.

Diverse uppgifter angående mjölkregleringen avseende år 1937.

Invägning vid mejerier	2,847,223 ton
Övrig avgiftsbelagd mjölk	130,368 »
Produktmjölk	2,115,010 »
Kraftfoderaccis	8,324,000 kronor
Margarinaccis	18,084,000 »
Nettoutbyte för produktmjölken ¹ under andra halvåret	12,793 öre/kg

¹ Beräknas på följande sätt:

Smörnotering

25

+ skummjölksvärde 2 öre—mejerikostnad 1 öre + nettoprisutjämningsbidrag

En prisförbättring på c:a 2 öre över 1937 års medelpris är nödvändig, om jordbrukarna skola kunna anse sig rättvist behandlade. Som tidigare framhållits, kunde en prisfördyring i och för sig icke anses oskäligen mot konsumenterna, men genom det system, som här föreslås, avses, som framgår sedermera, att med margarinnaccismedel hjälpa dem, som hårdast drabbas av fördyrade livsmedel, nämligen de barnrika familjerna. Jordbrukarna skola sålunda skyddas från att behöva sälja smör fritt mejeri under ett lägre pris än 3: — kr. pr kg.

En ökning av smörexporten måste med all sannolikhet trycka priserna lägre än vad fallet skulle vara vid en mindre export. En ökning av exporten bör alltså om möjligt förhindras.

En minskning av exporten borde underlätta Svenska Mejeriernas Riksförnings ansträngningar att uppnå bättre pris. Ur affärsmässig synpunkt sett torde en exportkvantitet, som möjliggör utvinnet av utlandsmarknadens bästa pris, vara att eftersträva, och samtidigt kan denna marknad bibehållas såsom en regulator vid försvårade avsättningsmöjligheter på hemmamarknaden. Även Sveriges bistra erfarenheter från världskriget angående de förluster, som uppstå, då en marknad förlorats, synas tala för att man borde upprätthålla en så vitt möjligt riktigt avvägd export.

Skulle exporten bringas att helt upphöra, är den engelska marknaden såsom regulator delvis förstörd, och möjligheterna att återupptaga exporten kunna bli svåra, vilket skulle vara till nackdel, därest i framtiden inlandsmarknaden icke kunde bringas att absorbera hela smörproduktionen.

Det synes tänkbart, att en mindre smörexport på 10,000,000 kg huvudsakligen baserad på England vore att förorda på basis av här anförda synpunkter.

För att uppnå önskemålen erfordras givetvis väsentligt förhöjd margarinnaccis, och Kungl. Maj:t bör erhålla riksdagens fullmakt att utan maximering reglera margarinnaccisen, så att syftet ernås. Fullmakten bör så handhas, att syftet snarast uppnås, under det nya budgetåret. Genom att mer smör skall konsumeras på hemmamarknaden och genom prisfördyringen kommer givetvis konsumtionen av margarin att kraftigt minska, och torde man lågt räknat kunna beräkna konsumtionen av margarin till c:a 35 tusen ton pr år med nuvarande köpkraft hos livsmedelskonsumenterna och ej alltför stegrad mjölkproduktion. Influtna accismedel skola i första hand användas som hittills för säkerställande av önskad smörexport, men därefter skola överblivna accismedel användas som kompensation åt livsmedelskonsumenterna. Utöver ett garanterat lägsta smörpris av 3: — kr. böra jordbrukarna för att ernå tillfredsställande mjölkpris även äga att utvinna ett ej alltför högt pris på konsumtionsmjölken samt möjlighet att fördela överpriset på konsumtionsmjölken på ett rättvist sätt mellan mjölkproducenterna. Det är visserligen sant, att statsmakterna sista året förklarar sig tolerera en viss frihet för utvinande av högre priser på konsumtionsmjölken, men var och en, som något känner förhållandena, vet, att något verkligt praktiskt värde icke kan tillmätas denna formella vänlighet från statsmakternas sida.

För att på ett rationellt och rättvist sätt kunna tillgodogöra sig ett skäligt konsumtionsmjölkpris, som konsumenterna aldrig protesterat emot, erfordras hjälp av statsmakterna genom bestämmelser om statlig mjölkavgift. Genom mjölkavgifts uttagande enligt nuvarande grundbestämmelser ernås dessutom en skälig fördelning av jordbrukshjälpen i så måtto, att distrikt med relativt mindre mjölkproduktion och högre mjölkkonsumtion erhåller högre mjölkpris än annat distrikt. Av nedanstående tabell framgår hur rättvist stödet med mjölkavgift fördelar prisförbättringen och hur värdefull en två öres avgift är för alla distrikt, dock av mindre betydelse för Skåne, vars jordbrukare hittills varit de mest gynnade, när det gäller jordbrukets stödåtgärder.

Beräkning å december månads siffror över prisutjämningsbidragets storlek vid nedanstående mjölkavgifter samt en margarinaccis av 45 öre per kg.

Prisutjämningsdistrikt	1 öres avgift Prisutj.-bidrag		1 1/2 öres avgift Prisutj.-bidrag		2 öres avgift Prisutj.-bidrag		December 1937 Prisutj.-bidrag	
	Brutto	Netto	Brutto	Netto	Brutto	Netto	Brutto	Netto
Stockholms-Göteborgs								
115 %	2.64	1.64	3.46	1.96	4.27	2.27	3.46	1.96
105 %	2.41	1.41	3.16	1.66	3.90	1.90	3.16	1.66
100 %	2.30	1.30	3.01	1.51	3.72	1.72	3.01	1.51
Skånes	1.99	0.99	2.61	1.11	3.23	1.23	2.61	1.11
Värmlands-Dalarnas..	3.10	2.10	4.07	2.57	5.04	3.04	4.07	2.57
Mellersta Norrlands..	4.87	3.87	5.86	4.36	6.85	4.85	5.86	4.36
Västerbottens	4.37	3.37	5.02	3.52	5.67	3.67	5.02	3.52
Norrbottnens	7.05	6.05	8.08	6.58	9.12	7.12	8.08	6.58
	2,458	1,458	3,177	1,677	3,910	1,910	3,177	1,677
	Smörpris 2.75		Smörpris 2.75		Smörpris 2.75		Smörpris 2.75	
	11 + 1 + 1,458		11 + 1 + 1,677		11 + 1 + 1,910		10.88 + 1 +	
	= 13,458		= 13,677		= 13,910		1,677 = 13,557	

Då kritik framkommit över att staten hjälper jordbrukarnas organisation med mjölkavgiften, kan frågan ställas, varför jordbrukarnas organisationer skola undanhållas dylikt skäligt stöd? De betydligt äldre och starkare arbetarorganisationerna erhålla minst lika värdefullt stöd av statsmakterna. Arbetstidslagen är ett lagligt stöd, som kan jämföras med förordningen om mjölkavgift, och semesterlagen blir en liknande stödåtgärd för arbetarorganisationerna.

Sålunda föreslås, att förutom ett smörpris av 3: — kr. jordbrukarna erhålla stödet av 2 öres mjölkavgift. Av nedanstående tabell framgår, vilka ungefärliga mjölkpris härigenom skulle erhållas.

Produktmjölksutbyte.

Förutsättning: 2 öres mjölkavgift.
Riksnötering å smör
3: — kronor. Kraft-
foderskatt = 1937.
Allt smör förbrukas
inom landet eller för-
säljes delvis på export
genom stöd av mar-
garinaccismedel

a) Smörvärde	12.000	
Skummjölksvärde	2.000	
Mejerikostnader....(avgå)	1.000	1.000
Kraftfoderskatt		0.393
Prisutjämningsbidrag (netto) ...		0.815
		<hr/>
		14.208 öre/kg

För höjande av produktmjölksutbytet utöver ovan angivna belopp skulle av accismedel, beräknat å 1937 års kvantiteter, för varje 0.1 öres höjning erfordras kr. 2,115,000: —.

b) *Specifikation över prisutjämningsdistrikten.*

I. Stockholm—Göteborg	
a) Mälarelänen och Örebro	14,494
b) Östergötland, N. Kalmar, Gotland ..	14,422
c) Småland, Blekinge, Västra Sverige ..	14,090
II. Skåne.....	13,802
III. Värmland—Dalarne.....	15,075
IV. Mellersta Norrland	15,631
V. Västerbotten.....	15,120
VI. Norrbotten	18,568
Medeltal hela riket	<hr/> 14,208 öre/kg

Av nedanstående tabell framgår, att prisförbättringen skulle bli cirka 2 öre, och härigenom skulle jordbrukarna äntligen erhålla sådana priser, att de skulle anse sig skäligt behandlade av övriga folkgrupper. Och detta skulle ernås utan svåra offer och utan att någon skulle kunna påstå att jordbrukarna voro de, som tillskansade sig fördelar framför andra samhällsgrupper i vårt land.

Produktmjölksutbyte.¹

År 1934	10.282 öre/kg
1335	10.913 »
1936	11.637 »
1937	12.289 »
önskade priset	14.208 »

Med 2-öres mjölkavgiften är ej avsikten att jordbrukarna skola kunna trissa upp konsumtionsmjölkpriset till oskälig höjd utan endast att rationalisera mjölkdistributionen och åstadkomma en rättvis fördelning av inkom-

¹ Riksnötering å runmärkt smör
25 + skummjölksvärde — mejerikostnader + netto prisutjämningsbidrag.

sterna. Avsikten med förslaget är därför att även konsumenterna skola få en fördel, därigenom att garanti skulle skapas mot fortgående prisförhöjningar å konsumtionsmjölken. Sålunda skulle mjölkregleringsmedel endast tilldelas de sammanslutningar och enskilda mjölkleverantörer, som under kontroll av jordbruksnämnden ej medverkade till upprätthållande av högre konsumtionsmjölkpris än som vore nödvändigt med hänsyn till samtliga mejeri- och distributionskostnader samt nödvändiga eller skäliga avskrivningar och avsättningar till fonder. Detta borde vara av synnerligen stort värde för livsmedelskonsumenterna. Konsumenterna skulle även erhålla kompensation för att smörpriset skulle garanteras lägst 3: — kr. pr kg. fritt mejeri.

Kompensation åt konsumenterna.

Jag anser det vidare nödvändigt, att åtgärder vidtagas till stegring av den inhemska konsumtionen. Detta är för det första nödvändigt ur rent socialhygienisk synpunkt. Om det också är så, att verkligt utpräglad undernäring är relativt ovanlig i vårt land, får man därav icke sluta, att näringsstandarden överallt skulle vara tillfredsställande. Såsom befolkningskommissionen nyligen erinrat om i sitt betänkande i näringsfrågan (S. O. U. 1938: 6), får man nämligen härvid beakta, att den näringshygieniska forskningen ställt väsentligt ökade krav på folknäringen och detta särskilt i fråga om halten av dyrbarare s. k. skyddsfödoämnen, t. ex. mjölk, smör, ost, ägg, grönsaker och frukt. Ett flertal olika undersökningar och läkarutlåtanden, som citeras i kommissionens betänkande, ge också tydligt vid handen, att synnerligen många familjer i vårt land icke nå upp till den hälsostandard i sin livsmedelskonsumtion, som vi numera måste kräva. Det händer t. o. m. relativt ofta, att födan inte ens ur rent kvantitativ synpunkt når fullt upp till önskvärd standard. Av 1,245 stadshushåll, som ingå i socialstyrelsens hushållsbudgetundersökning, kommo sålunda 22 % något under standarden i fråga om kaloritillförseln. I fråga om järntillförseln var det över hälften av familjerna, som företedde s. k. underoptimal konsumtion, och i fråga om olika slag av vitaminer 14—43 %.

Och dock är att märka, att i detta material endast ingingo 4 familjer med under 2,000 kr. i inkomst. Å andra sidan voro de barnrika familjerna starkt överrepresenterade, vilket verkade i motsatt riktning på beräkningarna. Det konstateras nämligen, att de förefintliga näringsbristerna i särskild grad koncentrera sig till familjer med många barn.

Det är emellertid en utomordentligt allvarlig sak. Det är visserligen sant, att de barnrika familjerna numera äro jämförelsevis fåtaliga, men detta hindrar inte, att det dock fortfarande är så, att mer än hälften av nästa aktiva generation kommer att härstamma från mödrar, vilka fött minst tre barn, d. v. s. från familjer, vilka enligt nutida terminologi bruka betecknas såsom barnrika. Levnadsförhållandena i dessa barnrika familjer äro därför av utomordentlig betydelse för folkhälsans utveckling.

I likhet med befolkningskommissionen anser jag sålunda, att det i första

hand gäller att höja näringsstandarden för barnen. Åtgärder i denna riktning ha i särskild grad karaktär av investeringar i befolkningens hälsa och produktionsförmåga — investeringar, som sålunda mer än de flesta andra kunna betecknas såsom verkligt produktiva. Jag vill understryka: det är *inte* bara ett vackert talesätt, när man i detta sammanhang talar om produktiva investeringar. Vi måste i praktisk politik räkna med produktivitet även i sådana fall, då denna icke kan direkt mätas, men är lika verklig för det.

Befolkningskommissionen har i sitt näringsbetänkande föreslagit och diskuterat fyra olika slag av åtgärder, nämligen:

- 1) gratisutdelning av skyddsfödoämnen m. m. vid av läkare konstaterat behov hos havande och ammande kvinnor, spädbarn m. fl.;
- 2) anordnade av skolfrukost vid folk- och fortsättningsskolor;
- 3) prisrabatter för barnrika och andra familjer å viktigare skyddsfödoämnen; samt
- 4) en intensifiering i undervisnings- och upplysningsarbetet i näringsfrågan.

Alla dessa åtgärder äro av karaktär att höja efterfrågan på särskilt mera dyrbara livsmedel, och de kunna sålunda bli av icke oväsentlig betydelse ur jordbruksekonomisk synpunkt.

Vissa av kommissionens förslag böra dock underkastas närmare prövning ur praktiska tillämpningssynpunkter, innan ställning toges till förmån för desamma. Detta gäller sålunda om de ovan under punkt 1) och 3) upptagna åtgärderna. Jag förbiser härvid icke, att spädbarn och barn i förskoleåldern kunna representera ett ur befolkningshygienisk synpunkt minst lika väsentligt hjälpbehov som skolbarnen, men det står för mig icke så klart, att de av kommissionen föreslagna lösningar i dessa fall äro de riktiga, att jag finner mig föranlåten att här närmare diskutera dessa uppslag.

Att vi behöva en intensifierad upplysningsverksamhet i näringsfrågan, är under alla förhållanden uppenbart. Det har tydligt framgått, att de förefintliga näringsbristerna inte endast bero på fattigdom, arbetslöshet, barnrikedom o. d. utan även på okunnighet om enklare näringshygieniska regler eller t. o. m. ovillighet att inrätta livsföringen därefter. På grund av den starka konservatismen i smakvanorna kan emellertid en propagandaverksamhet på detta område först på längre sikt erhålla någon mera påtaglig effekt. Under sådana förhållanden vill jag här inskränka mig till att allmänt erinra om behovet av en dylik verksamhet.

Återstår sålunda förslaget om skolbespisning. Kommissionen betonar uttryckligen, att denna hjälpform ur rent distributionsmässig synpunkt är överlägsen de ovan under 1) och 3) angivna åtgärderna. I detta fall ha vi också en synnerligen löftesrik praktisk erfarenhet att bygga på. Jag vill härvidlag hänvisa till bilaga 5, sid. 205—206 i kommissionens betänkande. Här citeras uttalanden, som vittna om en enstämmig belåtenhet bland föräldrar, barn och lärare med den hittills förekommande skolbespisningen. Med nästan tröttande enformighet talas om hur barnen fått bättre vigör, visat stark

viktökning, huru bespisningen underlättat skolarbetet genom att ge barnen större möjlighet att tillgodogöra sig undervisningen o. s. v.

Det är alldeles klart, att det här är fråga om en synnerligen nödvändig och nyttig socialreform. Man får ihågkomma, att själva skolarbetet i fråga om landsbygdens barn åstadkommer en ytterligare försämring av näringsförhållandena, eftersom barnen härigenom tvingas att under större delen av dagen leva på matsäckskost och mycket ofta först sent på eftermiddagen erhålla dagens första mål av lagad mat. Och i de fall, då barnen ha tillfälle att under frukostrasten intaga måltid i sina hem, åstadkommer detta mycket ofta en ytterligare börda i hushållsarbetet, eftersom skolbarnens måltidstimmar i synnerligen många fall avvika från de vuxnas. En allmän skolbespisning skulle därför verka i hög grad rationaliserande på hemarbetet.

Under sådana omständigheter är det enligt mitt förmenande att beklaga, att befolkningskommissionens förslag om skolbespisning icke av Kungl. Maj:t kommer att framläggas för riksdagen förrän under år 1939. Jag inser visserligen till fullo, att det i fråga om förslag av denna betydelse icke kan undgås, att remissbehandlingen göres relativt omfattande. Men å andra sidan får denna fråga numera anses vara i så hög grad »mogen», att redan denna riksdag åtminstone borde kunna fatta beslut om en mera omfattande försöksverksamhet på området.

Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition föreslagit, att anslaget till statsbidrag för skolbarnsbespisning, som under innevarande budgetår utgår med 200,000 kr., skall för nästa budgetår höjas till 300,000 kr. Denna höjning är emellertid enligt mitt förmenande otillräcklig. Jag vill erinra om att den skolbespisning, som numera understödes med statsmedel, helt motiveras av det inom vissa begränsade arbetslöshetsområden m. m. rådande nödtillståndet, vilket gör extraordinära åtgärder erforderliga. Befolkningskommissionens utredningar om näringsförhållandena visa emellertid tydligt, att vi inte längre kunna upprätthålla föreställningen om att skolbespisning endast skulle vara behövlig inom vissa nöddistrikt. Behovet är i själva verket allmänt, även om det gör sig gällande med olika styrka på olika håll och naturligtvis är större på landsbygden än i städerna. Om anslaget också tiodubblades, skulle det emellertid ändå inte räckta till mycket mer än en tiondel av samtliga barn vid folk- och fortsättningsskolor, och verksamheten skulle sålunda i alla fall begränsas till distrikt, där behovet vore alldeles särskilt framträdande. Det synes sålunda knappast föreligga skäl att utmäta anslaget för försöksverksamheten så knappt, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag vill sålunda föreslå, att statsanslaget till skolbarnsbespisning för nästkommande budgetår upptages till 3 miljoner kr. En dylik höjning av anslaget synes icke kunna möta några ekonomiska betänkligheter, om det finansieras genom de av mig föreslagna åtgärderna beträffande margarinaccisen.

Jag föreslår vidare, att medel reserveras för ett fortsatt utbyggande av skolbespisningen under kommande budgetår. Befolkningskommissionen har i sitt betänkande föreslagit, att bespisningen under budgetåret 1939/40 skulle omfatta en femtedel av samtliga barn vid folk- och fortsättningsskolor, vil-

ket skulle draga en kostnad av 8 miljoner kr., varav 6 miljoner i statsmedel (lokalkostnader häri icke inräknade). Jag vill redan nu uttala den uppfattningen, att det fortsatta utbyggandet av bespisningsverksamheten bör fortgå i snabbare tempo än vad kommissionen tydligen räknat med, och att sålunda väsentligt mera än blott en femtedel av barnen erhålla gagn därav under budgetåret 1939/40. Jag vill erinra om att det först när skolbespisningen blivit fullt genomförd inom hela folkskoleväsendet, vilket enligt kommissionens beräkningar skulle draga en kostnad av 34 miljoner kr. — utom lokalkostnaderna —, varav 25 miljoner i statsbidrag, kan inträda en därav betingad efterfrågeökning av den storlek (bortåt 15 miljoner kr.), som befolkningskommissionen i sitt betänkande räknat med.

Det kan starkt ifrågasättas, om icke redan det statsanslag om 3 miljoner kr., som enligt ovan skulle utgå under nästa budgetår, borde användas enligt de riktlinjer, som angivits i befolkningskommissionens förslag. Det synes mig nämligen, som om detta förslag skulle innebära vissa väsentliga fördelar i jämförelse med den nu tillämpade ordningen. Jag fäster mig särskilt vid det förhållandet, att enligt befolkningskommissionens förslag endast ungefär en fjärdedel av kostnaden bäres av kommunerna, medan motsvarande kommunala andel enligt nuvarande regler i normala fall uppgår till hälften av kostnaden. Särskilt när det är fråga om mycket fattiga kommuner, d. v. s. i de fall då hjälpbehovet är som störst, kan nämligen den risken uppstå, att kommunala initiativ för införande av skolbespisning utebliva, därest den kommunala andelen av kostnaden hålles alltför hög. Det synes mig vara desto större skäl att härvid ge ett företräde åt befolkningskommissionens förslag, som statsbidragen enligt detta icke skulle beräknas efter någon viss procent utan i stället utgå med visst belopp per barn och dag. Härigenom komma nämligen kommunernas intresse av att iakttaga nödig sparsamhet att bli lika stort, som om de själva fått helt och hållet finansiera denna verksamhet, och de olägenheter ur ekonomisk kontrollsynpunkt, som eljest framträda, när staten på sin lott tager den övervägande delen av kostnaden för sådana anordningar, som administreras av kommunala myndigheter, kunna sålunda i detta fall icke göra sig gällande. Det är visserligen sant, att de av kommissionen föreslagna reglerna icke underkastats någon remissbehandling, men detta hindrar icke, att de i verkligheten torde vara grundade på mera grundliga överväganden än de i hög grad provisoriska reglerna för statsbidragen till den nuvarande nödhjälpsbespisningen.

Om det av formella skäl dock skulle anses ogörligt att omedelbart tillämpa de av kommissionen föreslagna bidragsreglerna, vill jag dock härvidlag icke göra något bestämt yrkande. Jag vill påpeka, att både de nuvarande och de föreslagna reglerna innebära, att skolbespisningen skall vara såväl allmänt tillgänglig som kostnadsfri vid de skolor, där bespisning införts. Mot principen om allmän tillgänglighet torde knappast några invändningar komma att resas. Däremot har en viss kritik försports gentemot regeln om att alla barn skola erhålla skolmåltid utan kostnad. Jag kan emellertid icke hjälpa, att jag finner befolkningskommissionens motivering på denna punkt fullt över-

tygande. När man nu bereder sig att avskaffa terminsavgifterna vid läroverken, är det föga konsekvent att samtidigt vid folkskolorna införa en kategoriklyvning av eleverna i betalande och icke betalande. Visserligen gäller betalningen bespisningen och icke själva undervisningsarbetet, men det synes mig ändå olämpligt att inom folkskoleväsendet, som alltid vilat på gratisprincipen, låt vara endast i ett speciellt fall, frångå denna princip. Om avgifterna göras så höga, att de täcka självkostnaderna, kan allvarligt befaras, att åtskilliga mera ekonomiskt lagda föräldrar låta barnen fortsätta med att äta den vanligen billigare matsäckskosten. Hållas de återigen lägre, blir det — eftersom de huvudsakligen endast kunna upptagas av barn i bemedlade ett- och tvåbarnsfamiljer — endast en mindre del av kostnaden, som täckes i dylik väg. Inom var och en av de tusentals skolorna blir det relativt små belopp, vilket gör att upptagandet och bokförandet av dessa avgifter kommer att te sig onödigt besvärligt och dyrbart. Det förefaller mig verkligen både enklare och billigare att upptaga dessa avgifter skattevägen.

Med den inställning statsmakterna sedan flera år haft beträffande företräde vid upphandling åt svenska produkter bör givetvis i skolfrukosten endast ingå svenska jordbruksprodukter, vari givetvis även inräknas binärin-garnas produkter.

Under nästkommande år skulle endast åtgå 3 milj. kr. för skolfrukostar. I Kungl. Maj:ts proposition nr 266 förordas, att av de margarinaccismedel, som inflyta under budgetåret 1938/1939, intill 500,000 kr., även få användas för utlämnande i särskilda fall till hjälpbehövande av jordbruksprodukter. Enligt det förslag, som jag här förordar beträffande margarinaccisen, bör denna summa maximeras intill 2 miljoner kr. Det skulle sålunda återstå c:a 30 miljoner kr., vilka böra avsättas till en fond, dels för framtida behov för skolbarnsbespisning, dels för en eventuell statlig inlösning av samtliga margarinfabriker inom landet.

Det torde nämligen vara nödvändigt, att när margarinfabrikernas produktionsvolym genom statsåtgärder kraftigt inskränkes, även upptaga ersättningsfrågan härför. En monopolisering av margarinfabrikationen är ur flera synpunkter den mest rationella vägen. Smör- och margarinkommittén skrev i sitt utlåtande om denna fråga bl. a.: »Med hänsyn till jordbrukets intressen och särskilt vikten av tryggad smöravsättning vore det av betydelse, att det allmänna kunde helt dirigera margarinindustrien, bestämma om tillverknings storlek, fördelning å skilda fabriker, varumärken och kvaliteter, råvaru-användning, försäljningspris, salumetoder m. m. — Staten skulle kunna få en god inkomstkälla, en synpunkt, som påverkas av det förhållandet, att margarintillverkningens vinstmöjligheter delvis bero på det allmännas prispolitik beträffande smör.» Kommittén förordade dock, att man tills vidare borde begränsa ingripanden till andra åtgärder.

Nu torde dock läget var sådant, att detta ingripande blir nödvändigt.

Ur jordbrukssynpunkt vore det önskvärt, att Mejeriernas Riksförening finge övertaga margarinfabrikationen, och härigenom kunde även vinnas,

att möjligheter skapades att utan konsekvenser för smörproduktionen införa smör- och margarinblandning. Utredning med förslag till monopolisering av margarinindustrien bör föreläggas nästa års riksdag.

Alternativ.

Därest riksdagen ej i år önskar att från grunden ordna jordbruksfrågan och tvekar att omedelbart kraftigt gripa in i margarinproduktionen, hemställer jag, att ett alternativt förslag toges under omprövning. Av min redogörelse om dagssituationen torde ha framgått, att genom det nuvarande statsingripandet margarinets konkurrenskraft stärkes, under det att allt högre belopp åtgå för att kunna pressa ut på världsmarknaden ständigt ökade kvantiteter smör. Ett uppstoppande av exportvolymens ökning torde vara nödvändigt, och en minskning av exporten är önskvärd. I propositionen meddelas, att man kan förvänta en smörprissänkning, givetvis avsedd att stärka smörets konkurrenskraft på hemmamarknaden. Att den av mig redan förra året önskade fasta 2 öres mjölkavgiften kommer att få utgå även vid ett smörpris av 2 kronor 65 öre, kommer givetvis att medverka till produktmjölksprisets upprätthållande, men man kan trots detta befara en sådan utveckling, att produktmjölkspriset kommer att sjunka. Mitt alternativa förslag innebär därför, att riksdagen beslutar att margarinaccisen skall utgå med det av tidigare riksdagar beslutade maximibeloppet, varav 50 öre får disponeras enligt nuvarande grunder, under det att 10 öre av accisen skall användas för den compensation åt konsumenterna, som jag tidigare föreslagit. Genom ett sådant förfaringssätt kommer under förbättrat läge för jordbrukarna smörets konkurrenskraft mot margarinet att stärkas på hemmamarknaden, vilket borde medföra ökad inhemsk smörkonsumtion och minskad smörexport.

B. Fodermedelsregleringen.

I det föregående har framhållits, att sannolikheten ej talar för att någon väsentligt ökad mjölkproduktion ägt rum under de senaste åren, men å andra sidan torde fettprocenten i mjölken höjts, varför man bör beräkna en mindre ökning av fettproduktionen. Därast jordbruksbefolkningens numerär ej nämnvärt sjunker, kan man vidare utgå ifrån, att jordbruksproduktionen inom Sverige beträffande såväl åkerbruk som boskapsskötsel på lång sikt stadigt ökar. Enligt mitt förmenande är detta ur självförsörjnings-synpunkt önskvärt beträffande foder- och fettproduktion.

Beträffande fodermedelsregleringen innebär Kungl. Maj:ts förslag att de nu tillämpade grunderna för regleringen av fodermedelsimporten skola oförändrade bibehållas. Sålunda skall importerat eller inom landet tillverkat oljekaksfoder beläggas med skatt, varjämte majspriset genom en införselavgift skall upprätthållas vid 15 à 16 kronor för deciton. Vidare skall import i regel icke tillåtas av fodermedel, som odlas inom landet.

Med hänvisning till vad förut anförts påpekas ånyo skäligheten av att fodersädsproduktionen tillerkännes ett fe-pris av c:a 19 öre samt att statsmakterna understödja ökad foderproduktion. Då statsmakterna med omfattande åtgärder prisstödja mjölk- och fläskproduktionen, torde det dessutom vara befogat att i möjligaste mån förhindra, att mjölk- och fläskproduktionen ökas med hjälp av utländskt foder.

Ur flera synpunkter är det sålunda nödvändigt att begränsa användningen av oljekaksfoder och majs till ett minimum samt att understödja sådan prisbildning på det hemmaodlade fodret, att jordbrukarna erhålla ett pris på fodersäden av lägst 16 kronor per 100 kg, samt att inhemskt salufört foder går att sälja. Jag finner därför till en början angeläget, att gällande föreskrifter rörande användning av svensk havre vid tillverkning av mjöl och gryn m. m. böra bättre utnyttjas till hävdande av havrepriserna än som skett under nu löpande konsumtionsår. Ehuru 1937 års havreskörd var jämförelsevis stor och fastän priserna å havre nu tendera att sjunka, har man alltså bibehållit en så låg tillverkningsprocent som 50, ehuru denna antagligen mycket väl kunnat sättas betydligt högre.

Vad jag dock finner mest av behovet påkallat är emellertid att importen av såväl oljekaksfoder som majs begränsas betydligt kraftigare än hittills. För att åstadkomma minskad förbrukning av utländska fodervaror torde bl. a. en inskränkning av den inhemska tillverkningen av oljekakor vara nödvändig, och då dessa kakor erhållas som biprodukt vid margarinindustrin, torde önskemålet härom sammanfalla med önskemålet om minskad margarinproduktion.

Det torde vara lämpligt att dessutom bibehålla befintliga importbegränsande åtgärder, dock utan maximering av kraftfoderaccisen. I stället torde det för ernående av syftet böra beslutas, att accisens belopp så skall fastställas, att priset på utländskt kraftfoder medverkar till att stabilisera havrepriset till 16 öre per kg. I första hand torde det vara lämpligt att avväga oljekaksskatten så, att utförsäljningspriset å de vanligast förekommande 46-procentiga oljekaksblandningarna icke understiger 22 kronor för deciton.

Från visst håll framhålles, att kraftfoderaccisen oskäligt belastar småbrukarnas ekonomi. Visserligen är en accis alltid en belastning, men i detta fall torde accisen betyda relativt liten utgift för småbrukarna, och torde i stället vara till fördel för dem genom att accisen hårdast drabbar större gårdar samtidigt som den begränsar mjölkproduktionen. I Statistiska meddelanden ser. A. Band V:I framgår hur mängden inköpta oljekakor ställer sig i förhållande till antalet kor, och i därifrån hämtade tabell anges medelkvantiteten inköpta oljekakor per år och ko för olika områden och storleksgrupper grundande sig på 1932 års allmänna jordbruksräkning.

Foderförsörjningen.

Inköp av oljekakor m. m. per ko, deciton.

Område	Brukningsdelar med hektar åker							Medeltal
	2—5	5—10	10—20	20—30	30—50	50—100	över 100	
Östergötlands län...	1.04	0.96	1.17	1.82	1.94	2.27	3.06	1.92
Jönköpings län....	0.41	0.65	0.91	1.12	1.61	1.79	1.28	0.72
Kristianstads län:								
Skogsbygden	1.33	1.54	2.05	2.50	2.82	1.32	3.06	1.77
Slättbygden.....	4.12	4.77	5.21	5.70	5.44	4.77	4.68	5.10
Malmöhus län:								
Mellanbygden ...	4.18	4.27	5.15	4.96	5.50	5.71	5.29	4.98
Slättbygden.....	4.75	4.88	5.69	6.53	7.41	7.57	7.59	6.62
Skaraborgs län....	1.12	1.32	1.63	1.68	1.63	2.46	2.89	1.72
Örebro län	0.41	0.37	0.49	0.69	0.64	1.09	1.93	0.71
Västernorrlands län:								
Kustlandet	0.30	0.27	0.38	0.80	1.55	1.02	—	0.33
Inlandet.....	0.13	0.07	0.04	0.17	0.27	—	—	0.10
Jämtlands län:....								
Silumområdet	0.12	0.17	0.25	0.60	0.51	2.50	—	0.19
Mellanbygden ...	0.07	0.11	0.18	0.22	0.45	—	—	0.10
Norrbottnens län ...	0.43	0.44	0.46	2.16	1.28	—	—	0.45

Granskar man siffrorna för de olika storleksgrupperna, finner man, att förbrukningen av oljekakor i allmänhet ökas starkt mot de högre storleksklasserna. Den största förbrukningen, uppgående till mer än 2 kg per ko och dag, uppvisa de tre högsta storleksgrupperna på Malmöhus läns slättbygd.

Av tabellen framgår att jordbrukarna på sydsvenska slättbygden förbruka största procentsatsen utländskt kraftfoder.

Det förhåller sig nämligen på det viset, att det är framför allt tillgången på hö och saftfoder, som bestämmer foderstatens behov av oljekakor samt djurens produktionsförmåga. Det torde kunna anses vara bortkastade pengar, att i foderstaten till en fjällrasko eller lågt avkastande blandrasko med en högsta dagsmjölk på 15 kg med kanske tio kilo hö per dag och inget saftfoder ge samma oljekaksmängd som en högt avkastande lågländsko med kanske över 30 kg i dagsmjölk med endast 3 kg hö men 50—60 kg rotfrukter och betmassa i foderstaten. Och då huvudparten av våra småbruk ligger i norra och mellersta Sverige och i Södra Sveriges kargare bygder med liten eller ingen rotfruktsodling, men relativt god tillgång på hö, måste av detta framgå att varken förbrukningen eller behovet av oljekakor där är lika stort som på de sockerbetsodlande storgårdarna. På småbruk med sockerbetsodling blir naturligtvis förhållandet ett annat, men det är ju endast en bråkdel av vårt lands c:a 300,000 småbruk under 10 hektar, som odla sockerbeter eller kunna odla sådana.

Av företagen utredning framgår att inköpta oljekakor relativt sett komma till största användningen på större gårdar, och att mindre gårdar ytterst lite använda detta kraftfoder. Även en hög accis skulle sålunda ytterst lite belasta småbruket's utgiftskonto.

Ur Kontrollnämndens berättelse.

Redovisad foderförbrukning per ko och år samt fodrets procentiska sammansättning år 1935/36 inom olika distrikt.

Foderenheter per ko	D i s t r i k t, n r							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
	2,548	2,591	2,462	3,094	2,588	2,325	1,949	2,564
Kraftfoder:								
oljekakor, %.....	5.93	7.99	10.67	19.18	11.76	6.77	—	3.62
annat, %.....	22.76	20.69	9.09	2.19	11.31	17.20	—	3.46
Summa %	28.69	28.68	19.76	21.37	23.07	23.97	10.25	7.08
Saftfoder:								
rotf. o. blast % ..	4.35	8.85	12.68	19.86	11.96	4.19	—	2.02
ensilage, % ..	1.13	0.49	0.12	0.17	0.18	0.92	—	0.01
annat, % ..	0.87	1.56	0.63	11.54	1.01	0.57	—	0.03
Summa %	6.35	10.90	13.43	31.57	13.15	5.68	—	2.06
Stråfoder o. d.:								
grönfoder, %.....	2.71	1.08	0.47	1.17	0.92	1.92	—	0.54
bete, %.....	29.76	31.04	36.73	27.14	34.82	27.14	26.38	20.21
hö, %.....	19.90	16.49	20.47	11.09	17.30	29.91	—	67.26
halm, %.....	12.59	11.81	9.14	7.66	10.74	11.38	—	2.85
Summa %	64.96	60.42	66.81	47.06	63.78	70.35	—	90.86
Totalsumma	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Anm.: Distriktets nummer och namn.

I. Mälardalen.

II. Mellansvenska slättbygden.

III. Småländska höglandet.

IV. Sydsvenska slättbygden.

V. Västsvenska området.

VI. Mellansvenska skogsbygden.

VII. Södra och mellersta Norrland.

VIII. Norrbotten.

Det är dock icke enbart den stora konsumtionen av oljekakor, som verkar tyngande för den inhemska foderproduktionen. Majsen torde spela stor roll för prisbildningen på fodersäden. Även majsen medverkar till kraftig ökning av jordbrukets produktionsvolym, dock till största delen koncentrerad till fläskproduktionen. Den importerade majsen har sålunda huvudsakligen använts för svinuppfödning. För produktionen av 1 kg fläsk åtgå c:a 7 fe och en import år 1937 av 188,000 ton majs kan alltså anses motsvara en fläskproduktion av c:a 28,000 ton eller omräknat till rent fett 14,000 ton. Samma år importerades av både kött och fläsk 5,965 ton och exporterades 16,167 ton. Vi hade alltså ett nettoöverskott av 10,202 toh.

Det är givet, att det skulle underlätta betydligt ur försäljningssynpunkt, därest någon minskning av fläskproduktionen ägde rum. Man kan vidare ifrågasätta, om det kan anses lämpligt att genom tillgång på relativt billig majs understödja s. k. industriell fläskproduktion, d. v. s. stödja producenter, som för sin svinuppfödning köpa allt sitt foder. Man bör också märka, att svin, utfodrade med majs, anses ha sämre slaktdjurskvalitet än svin, som fodrats med fodersäd. Även beträffande majs är det sålunda önskvärt med mera restriktiva åtgärder än hittills. Detta kan givetvis ske genom en reglering av importen på så sätt, att införsellicenser blott medgivs för begränsade kvantiteter. Då majskontingentering av importen emellertid är synnerligen svår att genomföra i praktiken, torde den närmast till hands liggande lösningen till att begränsa importen vara att företaga en icke oväsentlig höjning av införselavgiften för majs. Nu utgående dylika avgifter hava nämligen visat sig vara tämligen verkningslösa i importreglerande syfte. Ingen maximering av majsaccisen bör fastställas utan i stället bör föreskrivas, att restriktionerna så användas, att havren erhåller ett lägsta pris av 16 öre pr kg. Jag vill även föreslå att riksdagen beträffande handhavandet av majsregleringen måtte göra det uttalandet, att införselavgiften å majs bör så avvägas, att utförsäljningspriset på majs icke må understiga 19:— kr. för deciton.

I nämnda Statistiska meddelanden 1936 ser. A återfinnes även utredning angående förbrukningen av majs, och undersökningen gäller ett år med anmärkningsvärt liten import. Då importen år 1935 kunde inskränkas till endast 430,000 deciton, torde detta visa, att majsimporten utan större olägenhet kan minskas. Importen av majs uppgick enligt handelsstatistiken år 1931 till 3,530,000 deciton, den största som förekommit under den senast förflutna tioårsperioden. Fördelas denna kvantitet lika på hela antalet svin i Sverige enligt svinräkningen den 15 september 1931, erhålles en medelförbrukning per svin av inemot 2 deciton; motsvarande medeltal för år 1935 är så lågt som 0.3 deciton. Utgår man från uppgifterna till foderinventeringen, erhållas följande medeltal för förbrukningen per svin och år:

Område	Deciton	Område	Deciton
Östgötaslätten	0.06	Närkesslätten	0.07
Jönköpings län	0.07	Västernorrlands län:	
Kristianstads län:		Kustlandet	0.18
Skogsbygden	0.35	Inlandet	0.20
Slättbygden	0.31	Jämtlands län:	
Malmöhus län:		Silurområdet	0.06
Mellanbygden	0.24	Mellanbygden	0.07
Slättbygden	0.22	Norrbottnens län	0.27
Skaraborgs län	0.15		

Räknat per brukningsdel har Kristianstads läns slättbygd den största förbrukningen av majs, 5.61 deciton, varefter följa Malmöhus läns slättbygd och mellanbygd med 4.07 resp. 3.70 deciton, samt Kristianstads läns skogsbygd med 2.98 deciton. Ingen av de övriga nio bygderna når upp till ett deciton

per brukningsdel. Bland de särskilda storleksklasserna av jordbruk framträda de fyra skånska bygderna med stor förbrukning av majs inom den högsta gruppen, för Kristianstads läns slättbygd uppgående till icke mindre än 74.62 deciton i medeltal per brukningsdel.

Åtgärderna för begränsning av oljekaks- och majs konsumtionen böra medföra följande fördelar:

Den hittills relativt dåligt skyddade foderproduktionen erhåller bättre stöd och bör eftersträvas ett havrepris av 16 öre per kg.

Det rimliga stödet åt foderproduktionen bör även stabilisera brödspannmålsodlingen, varigenom statsmakternas stödåtgärder för spannmålsodlarna säkrare gardera mot orimliga bottenpriser.

Stödet åt foderproduktionen bör till fördel för självförsörjningsfrågan effektivisera denna inhemska produktion av foder.

Den skärpta restriktionen mot oljekakorna motarbetar mjölkproduktionens utsvällning med hjälp av utländska foderämnen.

Minskad majsimport bör minska fläskproduktionen och medverka icke blott till prisstabilisering för fläsk utan även för kött.

C. Särskilt stöd åt småbrukarna.

Kraffoder.

Jag har här påvisat, att restriktiva åtgärder mot importfodret relativt sett äro minst betungande för småbrukarna, och att i stället verkningarna framför allt borde vara till fördel för de mindre jordbrukarna. Då emellertid ett mycket stort antal av de mindre jordbrukarna sakna möjligheter att genom rationalisering och intensifiering av jordbruksdriften väsentligen förbättra nettoinkomsterna från jordbruket, anser jag det vara nödvändigt att till dess att statsmakterna ordnat med omläggningsmöjligheter beträffande brukningsdelarna, statsmakterna lämna småbrukarna ett särskilt stöd. Småbrukarnas levnadsstandard bör nämligen högst väsentligt förbättras. Direktör Nanneson påvisade detta under lantbruksveckan. Då han belyste det dåliga resultatet för kontrollerade småbruk, framhöll direktör Nanneson bl. a.: »Jag kommer därmed till vad jag vill kalla den springande punkten beträffande de mindre småbrukens lönsamhet, nämligen svårigheterna vid dessa små brukningsdelar att effektivt utnyttja den mänskliga arbetskraften, eller, såsom vi kanske hellre böra uttrycka det, att uppnå ett så stort produktutbytet pr arbetstimme att småbrukarefamiljen erhåller en tillfredsställande ersättning för sitt arbete och kan uppehålla en rimlig levnadsstandard. Jag har anledning antaga, att dessa kontrollerade småbruk ingalunda höra till de sämsta och dock är det mycket få av ifrågavarande småbrukare, som under dessa senaste för det medelstora jordbruket relativt gynnsamma år intjänat en lika stor daglön för arbetet i det egna jordbruket, som den avtalsbestämda daglönen åt lantbrukets lejda arbetare. I småbruksgruppen under 10 hektar, vare sig det gäller mellersta Sverige eller Norrland, ha

desså småbrukarefamiljer också fått nöja sig med en levnadsstandard, en förbrukning pr år och konsumtionsenhet, som utan överdrift kan betecknas såsom synnerligen låg.»

På grund härav anser jag det påkallat att bereda innehavare av mindre jordbruk möjlighet att inköpa vissa myckenheter oljekaksfoder och majs till nedsatta priser eller utan att härför erlægga oljekaksskatt och importavgift. Härigenom skulle dessa producenter beredas en betydande lättnad och många utav dessa dessutom få möjlighet att genomföra en intensifiering av jordbruksdriften, som skulle öka det ekonomiska utbytet av densamma. Givetvis kunna dessa avgiftsfria myckenheter icke tillmätas allt för stora, då därigenom missbruk av en eventuell inköpsrätt lätt kan uppstå. Dessutom är det endast inom vissa delar av landet och främst i Sydsverige, som användningen av oljekaksfoder och majs fått någon mera betydande omfattning.

Vad angår frågan vilka som böra vara berättigade att inköpa här nämnda fodervaror till nedsatta priser må anföras följande. Ifrågavarande förmån bör i huvudsak gälla för det mindre eller det ofullständiga jordbruket och sålunda för jordbruk med upp till cirka 10 hektar åkerjord. Emellertid torde man näppeligen kunna draga någon bestämd arealgräns mellan småbruk och andra jordbruk, enär jordmån, ägoförhållanden och klimat m. m. spela en betydande roll för jordbrukens avkastningsförmåga och deras karaktär av fullständiga eller icke fullständiga jordbruk. Det kan därför befinnas lämpligt att medgiva rätt till inköp av foder till nedsatta priser och till samma myckenheter för alla brukningsdelar utöver en viss minsta storlek. Man kan ock tänka sig att de avgiftsfria myckenheterna reduceras, i den mån brukningsdelarnas åkerareal är större än 5 hektar. I varje fall synes det mig att här ifrågavarande förmån icke må åtnjutas beträffande brukningsdelar, vilkas åkerareal understiger 2 hektar, och vilka i allmänhet rätteligen böra hänföras till jordbrukslägenheter och icke kunna anses som brukningsdelar i egentlig bemärkelse. Den *industriellt* betonade mjölk- och fläskproduktionen, som i många fall bedrives vid dylika jordbrukslägenheter, bör icke understödjas och därför böra dessa undantagas från inköp av avgiftsfria fodermedel.

Beträffande de myckenheter fodermedel, vilka böra få inköpas utan erläggande av utgående avgifter, vill jag förorda följande fördelning.

Brukningsdelar med en åkerareal av	Avgiftsfria oljekaksfoder	Myckenheter majs
	kg	kg
2—10 tunnland.....	700	400
10—15 »	500	300
15—20 »	300	200
20—25 »	100	100

Vad till slut angår frågan om det administrativa genomförandet av en anordning som den här ovan föreslagna, torde följande förfarande eventuellt kunna tillämpas.

Genom någon lokal myndighet, exempelvis kommunalnämnd, tilldelas vederbörande producenter vissa rabattkort, vilka berättiga till inköp till nedsatta priser av ovan angivna myckenheter. Rabattkorten böra vara försedda med kuponger lydande å 100 kilogram och endast giltiga vid personliga inköp mot kvittens. För enskilda kuponger utanordnas betalning efter rekvisition till statens jordbruksnämnd eller annan myndighet. Regeringen torde kunna erhålla fullmakt att utfärda bestämmelser för frågans lösning.

Saftpoder.

Sockerfabriksavfall, d. v. s. betmassa, melass och sockersnitsel, användes mera allmänt som kreatursfoder endast i de trakter, där sockerbetsodling och därmed också sockerproduktion förekommer i större utsträckning. Det vanligaste och till kvantiteten fullständigt dominerande av de nämnda tre foderslagen, betmassan, kan ju heller icke lämpligen transporteras långt från fabriksorten.

Sydsvenska slättbygden innehar rekordet ifråga om mängden förbrukade saftpodermedel, vilken uppgår till sammanlagt 31.57 % av samtliga förbrukade under kontrollåret 1935—1936. I nämnda procenttal ingå betmassa och drank med cirka 11.54 %. Denna höga saftpodergiva är nog också förklaringen till att detta distrikt även innehar rekord i förbrukning av oljekakor, 19.18 %, av samtliga förbrukade foderenheter.

Beträffande avfallsprodukterna vid sockerfabrikerna ha leverantörerna av betor förmånen att erhålla dessa som foder utmärkta produkter till billiga priser. Enligt uppgift för senaste året erhålla betodlarna intill 2 fat melass per tunnland odlad betareal efter ett pris av 7½ öre per kg; om melassen uttages före december månads utgång, blir priset 6½ öre per kg, samt äger leverantörerna rätt att erhålla betmassa efter ett pris av 25 öre per 100 kg. Leverantörer till sockerfabriksaktiebolaget i Hasslarp kunna icke erhålla melass härifrån utan få i stället sockersnitsel efter ett pris av 5 öre per kg intill 5 % av den levererade betvikten.

Icke betodlande jordbrukare, exempelvis i mälarlänen, få betala högre priser; sålunda för melass 9 öre per kg och på grund av ringa tilldelning c:a 15 öre per kg för sockersnitsel. I Norrland bliva prisen givetvis högre.

Den årliga melassproduktionen kan under senaste åren beräknas till c:a 66,000 ton och inhemsk notering, exportkvantitet samt exportpris ha varit:

	Export, ton	Inhemsk notering	Export- pris
1933.....	19,908	8.14	1.76
1934.....	19,307	8.25	1.91
1935.....	9,494	8.67	2.34
1936.....	8,087	9.40	2.73

Då statens ingripande lämnar sitt stöd åt den inhemska sockerproduktionen, synes det mig berättigat, att statsmakterna även bestämma angående nämnda avfallsprodukters användning. Det är givetvis på de mindre går-

darna som man bäst skulle behöva draga nytta av billigt saftfoder. Det synes mig därför önskvärt, att statsmakterna besluta att mindre jordbrukare i första hand skola ha företräde vid inköp av sockerbolagens avfallsprodukter och till priser, som under kontroll av jordbruksnämnden ej överstiga de priser, som kunna erhållas vid export. Tillgång på nyttigt saftfoder skulle betyda ofantligt mycket för småbrukarna och särskilt för norrlandsjordbrukare. Redan så långt söderut som i Dalarna förekommer talrikt bristsjukdomar (skravelsjuka) hos korna. Djuren lida av att de ej ha lämplig bakterieflora i vommen och av brist på lösliga kolhydrater (socker).

Även hänvisande till vad tidigare anförts beträffande melassen önskar jag föreslå, att regeringen får fullmakt att träffa överenskommelse med sockerbolaget att vid försäljning av melassen från nästa skörd, bolaget i första hand försäljer denna vara till brukare under 10 har och till ett pris, ej överstigande det, som kan tagas ut vid export. Regeringen bör också undersöka möjligheterna av att nedbringa fraktkostnaderna till Norrland för detta synnerligen önskvärda saftfoder för Norrlands jordbrukare. I varje fall böra gällande anordningar i syfte att förbilliga vissa fodermedel i Norrland och angränsande delar av landet gälla även för melassen.

D. Sammanfattning av önskemål och förslag.

Det är önskvärt, att 1938 års jordbruksutredning grundligt prövar möjligheterna för omfördelning av jorden för att därmed möjliggöra verklig hjälp ur småbrukets aktuella svårigheter, samt att statsmakterna stoppa tillkomsten av nya småbruk, vilkas brukare skulle kunna riskera att i snar framtid komma i samma bedrövliga läge som många småbrukare redan befinna sig i.

Önskemålet sedan flera år tillbaka kvarstår, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att försvaga fettemulsionernas konkurrenskraft gentemot mjölkfettet.

För att skapa skäligt pris för mjölken föreslår jag:

att sådan margarinaccis skall uttagas, att med undantag för högst 10,000 tons smörexport allt svenskt smör skall vinna avsättning inom landet till ett pris av lägst kr. 3: — vid mejeriet,

att en fast mjölkavgift av 2 öre skall få uttagas,

att kostnaden för smörexporten som hittills skall betalas av margarinaccismedel,

att av övriga margarinaccismedel 3 miljoner kr. anslås till skolbarnsbespisning och 2 miljoner kr. till utdelning av livsmedel till hjälpbehövande,

att resterande margarinaccismedel fonderas för i denna motion angivna syften

samt att jordbruksnämnden skall äga rätt att kontrollera skäligheten av konsumtionsmjölkspriset.

Därest ej riksdagen i år önskar grundligt för framtiden ordna margarinfrågan, föreslås som alternativ beträffande margarinaccisen, att gällande

maximigräns för margarinaccisen får uppnås samt att härvid intill 50 öre av accisbeloppet användes enligt nuvarande bestämmelser och 10 öre för skolbarnsbepisning och utdelning av livsmedel. Jag föreslår vidare:

Kraftig accisbeläggning utan maximering på oljekakor och majs för att säkerställa ett inhemskt havrepris av 16 öre pr kg.

samt särskilt stöd åt småbrukarna dels genom rabattsystem för inköp av billiga oljekakor och billig majs, dels genom företräde åt småbrukarna vid inköp av billig melass samt genom fraktlindring för melass.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 266 måtte taga vederbörlig hänsyn till de här ovan angivna särskilda synpunkterna och önskemålen.

Stockholm den 23 april 1938.

Erik von Heland.